

Funded by
the European Union

SIGURAN PROSTOR ZA ŽENE I DJEVOJKE

Smjernice bazirane
na humanitarnom odgovoru
u Bosni i Hercegovini

Impressum

SIGURAN PROSTOR ZA ŽENE I DJEVOJKE: Smjernice bazirane na humanitarnom odgovoru u Bosni i Hercegovini

Autori:

Srđan Vujović
Alma Pezerović

Urednik i lektor:

Christopher Hughes

Grafički dizajn:

Saša Đorđević

Ovu publikaciju je izradio Tim za humanitarni odgovor u Bosni i Hercegovini u okviru projekta „Podrška EU odgovoru na izbjeglice i migracije u Bosni i Hercegovini“. Projekt financira Evropska unija kroz posebnu mjeru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA), a provodi ga Međunarodna organizacija za migracije (IOM) u partnerstvu s Populacijskim fondom Ujedinjenih nacija (UNFPA).

Projekat “Specijalne mjere kao podrška odgovoru na izbjegličku i migrantsku situaciju u Bosni i Hercegovini” finansira Evropska unija kroz posebnu mjeru Instrumenta za prepristupnu pomoć (IPA), a implementira Međunarodna organizacija za migracije (IOM) u partnerstvu s Uredom Visokog povjerenika UN-a za izbjeglice (UNHCR), Dječjim fondom Ujedinjenih nacija (UNICEF) i Populacijskim fondom Ujedinjenih nacija (UNFPA).

Sarajevo, 2022.

Napomena:

Ove smjernice su uglavnom bazirane na prethodno objavljenom tekstu UNFPA u dokumentu „Sigurni prostori za žene i djevojke: Smjernice bazirane na lekcijama izvučenim iz sirijske krize“. One su razmatrane i ažurirane u skladu s dokazima dobivenim kroz humanitarni odgovor na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini, u okviru kojeg je UNFPA uspostavio centre za žene i djevojke u ovoj zemlji.

U okviru istog programa odgovora, UNFPA je također uspostavio centre za dječake i mladiće i paralelno s ovim smjernicama izradio smjernice „SIGURNI PROSTORI ZA DJEČAKE I MLADIĆE: Smjernice bazirane na humanitarnom odgovoru u Bosni i Hercegovini.“ Ovi dokumenti imaju gotovo identičnu strukturu i isti opis općeg pristupa.

Contents

Impressum	2	5.1.4. Partnerstva	25
Napomena:	2	5.2. Zagovaranje	25
Lista skraćena	4	5.3. Kadrovske popunjavanje: uloge i razvoj kapaciteta	26
1. Uvod	5	5.4. Praćenje i evaluacija	26
1.1. Humanitarni odgovor na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini	5	5.5. Postepeno ukidanje	28
1.2. Ko su žene i djevojke „u pokretu“		6. Primjeri iz Bosne i Hercegovine	29
1.3. Šta su centri za žene i djevojke	5	7. Bibliografija	30
1.4. Kako koristiti ovaj dokument	6	8. Prilozi	32
2. Zašto su centri za žene i djevojke potrebni	6	8.1. Prilog 1. Izjave žena u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini o svrsi centra	34
3. Odgovor na „potrebe“ kroz centre za žene i djevojke	7	8.2. Prilog 2. Primjer referalnog puta za slučajeve rodno zasnovanog nasilja u kriznim situacijama u privremenom prihvatnom centru	
3.1. Opća zapažanja	11	8.3. Prilog 3. Primjer preporuka iz revizije sigurnosti i zaštite od rodno zasnovanog nasilja u privremenom prihvatnom centru	35
3.2. Aktivnosti osnaživanja	11	8.4. Prilog 4. Primjer participativne procjene	36
3.3. Aktivnosti zaštite	11	8.5. Prilog 5. Odbor žena i djevojaka	36
3.3.1. Prevencija rodno zasnovanog nasilja i podrška žrtvama	13		37
3.3.2. Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška	13		
3.3.3. Prevencija problema seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pružanje podrške osobama pogođenim takvim problemima	15		
3.3.4. Informiranje i podizanje svijesti	16		
3.4. Aktivnosti pomoći	17		
3.5. Šta je korisno za koga i pod kojim okolnostima	17		
4. Koji su vodeći principi uspostave sigurnih prostora za žene i djevojke	17		
4.1. Vodstvo i osnaživanje žena i djevojaka			
4.2. Prostor usmjeren na žrtve	19		
4.3. Siguran i pristupačan prostor	19		
4.4. Uključenost zajednice	21		
4.5. Koordiniran i multisektorski prostor	22		
4.6. Prilagođen prostor	22		
5. Kako uspostaviti i voditi siguran prostor za žene i djevojke	22		
5.1. Početna procjena	24		
5.1.1. Lična i javna sigurnost	24		
5.1.2. Lokacija	24		
5.1.3. Vrijeme	24		

Lista skraćenica

BiH	Bosna i Hercegovina
BYMC	Boys and young men center Centar za dječake i mladiće (sinonim za siguran prostor za dječake i mladiće)
CMR	Clinical management of rape Kliničko zbrinjavanje žrtava silovanja
GBV	Gender-based violence Rodno zasnovano nasilje
NGO	Non-governmental organisation Nevladina organizacija
LGBT+	Lesbian, gay, bisexual, trans, questioning, queer, intersex, androgynous/agender/asexual/aromantic Lezbijka, gay, biseksualna, transseksualna, questioning, queer, interseksualna, androgina/bezrodna/aseksualna/aromantična osoba
MHPSS	Mental health and psychosocial support Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška
PSS	Psychosocial support Psihosocijalna podrška
SRH	Sexual and reproductive health Seksualno i reproduktivno zdravlje
TRC	Temporary reception center Privremeni prihvatni centar
WGC	Women and girls center Centar za žene i djevojke

1. Uvod

1.1. Humanitarni odgovor na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini

Od 2017. godine Bosna i Hercegovina (BiH), kao jedna od zemalja na mješovitim migracijskim rutama kroz Zapadni Balkan, tranzitna je zemlja za migrantsku populaciju. Porodice, trudnice, samice i djevojčice s tri kontinenta i iz velikog broja zemalja (npr. iz Irana, Afganistana, Pakistana, Iraka, Sirije, Nepala, Nigerije, Maroka, Burundija, Kube itd.) stigle su u Bosnu i Hercegovinu i prošle kroz zemlju. Njihova različita kulturna, rasna, etnička, vjerska, socioekonomska i seksualna orijentacija, kao i obrazovanje, u kombinaciji s raznim iskustvima koja su doživjele na svom putovanju i koja su za njih bila štetna, uzrokovali su njihove različite potrebe.

Mnoge žene i djevojke su namjeravale preći državne granice i stići do zemalja EU, zbog čega njihovo teško putovanje nije završilo u Bosni i Hercegovini. Osim toga, pri svakom neuspješnom pokušaju, suočivši se s emocionalnim teškoćama, fizičkim povredama i administrativnim, pravnim i drugim izazovima, one bi postajale sve ranjivije.

UNFPA je dio humanitarnog odgovora na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini od 2018. godine. Kako bi adekvatno odgovorio na potrebe žena i adolescentica (15+), UNFPA je uspostavio sigurne prostore, u Bosni i Hercegovini poznate kao centri za žene i djevojke.

1.2. Ko su žene i djevojke „u pokretu“

Žene i djevojke „u pokretu“ čine žensku populaciju migranata i izbjeglica. One su napustile svoje zemlje porijekla iz raznih međusobno povezanih razloga koji su ih učinili ranjivima (npr. sukobi, siromaštvo, iskustvo nasilja ili diskriminacije). Neke od njih su još djeca, a neke putuju same.

Bježeći od situacije u svojim zemljama, krenule su težim putem, onim koji ima snažan i štetan utjecaj na njihovo fizičko i psihičko zdravlje. Kvalitetno dokumentirani dokazi, prikupljeni tokom humanitarnog odgovora, pokazuju da su žene (posebno samice) i djevojčice i djevojke prepoznate kao najranjivije kategorije

„Putovanju kao da nema kraja.

Pješačila sam cijelim putem od svoje zemlje do Bosne i Hercegovine.

Služenje vojnog roka je u mojoj zemlji za sve muškarce i žene obavezno i neograničeno je, što znači da kad jednom počnu služiti vojni rok, mogu zauvijek ostati u vojsci. Žene se brzo udaju i rađaju djecu kako ne bi morale u vojsku. To je poput zatvora. Jednostavno više nisam mogla biti tamo.“

(Nurah, 38 godina)

„Dolazim iz vrlo siromašne zemlje u kojoj žene obično ne mogu sebi priuštiti čak ni obrazovanje. Umjesto da idem u školu ili da se družim s vršnjacima, postala sam majka, iako sam željela graditi karijeru, ići na fakultet i osamostaliti se.“ (Estella, 22 godine)

Okvir 1.

Izjave žena u pokretu

kada su u pitanju različiti oblici rodno zasnovanog nasilja, posebno seksualnog zlostavljanja i iskorištavanja.

1.3. Šta su centri za žene i djevojke

Kao siguran prostor, centar za žene i djevojke je formalno ili neformalno mjesto na kojem se žene i djevojke osjećaju fizički i emocionalno sigurno. U ovom kontekstu se pojam „sigurno“ odnosi na odsutnost prekomjernog stresa, nasilja (ili straha od nasilja) i zlostavljanja te predstavlja bezbjedno okruženje u kojem se one mogu suočiti s pitanjima vezanim za traumu i na njima raditi. To je prostor u kojem se žene i djevojke osjećaju ugodno i uživaju u slobodi izražavanja, bez straha od osude ili štete. To su prikladna mjesta na kojima kompetentni stručnjaci vode računa da se žene i djevojke osjećaju sigurno i zaštićeno i gdje mogu dobiti stručnu pomoć i podršku, posebno u slučajevima rodno zasnovanog nasilja i problema koji se odnose na seksualno i reproduktivno zdravlje.

Centri za žene i djevojke su se desetljećima koristili u humanitarnom programiranju, kada su bili poznati kao siguran prostor, centri za žene, centri za žene u zajednici ili centri za slušanje i savjetovanje, prostori primjereni ženama ili kao centri za učenje, resursni centri za žene itd. Oni nisu puka skloništa niti nude jednošalterski sistem rješavanja problema.¹ Naprotiv, to su centri s dobro isplaniranim realnim i mjerljivim aktivnostima, namijenjenim zaštiti, osnaživanju i pružanju potrebne pomoći ženama i djevojkama.

Centri za žene i djevojke se uvijek uspostavljaju uz odgovarajuće učešće državnih i lokalnih vlasti i funkcioniraju prema dva glavna operativna modela:

1. Samostalni /odvojeni sigurni centri u određenoj zemlji i odabranoj zajednici, naprimjer, sigurni prostori u sirijskom odgovoru;²

2. Centri u okviru opsežnijeg mehanizma odgovora (npr. kampovi za stanovništvo pogođeno određenim krizama), kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini, gdje su centri za žene i djevojke uspostavljeni unutar privremenih prihvatnih centara koje zvanično vodi Ministarstvo sigurnosti Bosne i Hercegovine.

¹ Vidi, naprimjer, *Sexual and Gender-Based Violence Sub-Working Group, UNFPA, Women and Girls Safe Spaces, Syrian Crisis response in Jordan* (2014).

² Za više informacija vidi UNFPA, *Woman and Girls Safe Spaces: Guidance note based on lessons learned from Syrian crises* (2014). Dostupno na www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/woman%20space%20E.pdf

1.4. Kako koristiti ovaj dokument

Ove smjernice se uglavnom temelje na prethodno objavljenom tekstu UNFPA u okviru dokumenta pod nazivom: „Sigurni prostori za žene i djevojke: Smjernice bazirane na lekcijama izvučenim iz sirijske krize“. Izrađene su na osnovu opsežnih dokaza prikupljenih uspješnom provedbom programa humanitarnog odgovora na mješovite migracije u Bosni i Hercegovini. U okviru programa osnovani su centri za žene i djevojke u BiH čije je osoblje u protekle tri godine (2018-2022) direktno radilo sa više od 7.000 žena i djevojaka. U smjernice su uključeni i rezultati pregleda literature o najboljim praksama u ovoj oblasti.

Svrha dokumenta je pružiti pregled sigurnih prostora i ključnih principa i smjernica kojih se treba pridržavati prilikom uspostavljanja takvih prostora u odgovoru na vanredne situacije. Iz više razloga (npr. različite potrebe i porijeklo ciljane populacije, politička situacija, raspoloživi resursi itd.) nije moguće izraditi univerzalno primjenjive smjernice kojih bi se trebalo striktno pridržavati prilikom osnivanja centra za žene i djevojke. Međutim, zahvaljujući ovim smjernicama, u toliko važnom poslu nije potrebno početi od „nule“. Ovaj dokument nudi perspektive dva humanitarna odgovora, utemeljena na dokazima: odgovora u Siriji i odgovora u Bosni i Hercegovini. Osim toga, uz ovaj dokument postoji i detaljan dokument o osnivanju centara za dječake i mladiće, što čitatelju omogućava da napravi odgovarajuće usporedbe.

Na osnovu iskustava UNFPA, ovaj dokument pruža skup alata i resursa usmjerenih na olakšavanje rada nadležnih vlasti, njihovih institucija, zajednica i pružatelja usluga na prvoj liniji u zaštiti i osnaživanju žena, djevojčica i djevojaka među izbjeglicama i migrantima. Stoga bi ovaj dokument trebao biti koristan za državne institucije koje su uključene u postepenu tranziciju sa sadašnjeg odgovora u Bosni i Hercegovini, ali bi također trebao biti od pomoći prilikom uspostavljanja sigurnih prostora u odgovorima sličnim odgovoru koji se trenutno pruža u Bosni i Hercegovini.

³ UNFPA, *BOYS AND YOUNG MEN SAFE SPACES: A Guidance Note based on the Humanitarian response in Bosnia and Herzegovina* (2022).

⁴ Vidi Prilog 1 za relevantne izjave žena i djevojaka u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini u vezi sa svakom pobrojanim svrhom centara za žene i djevojke.

2. Zašto su centri za žene i djevojke potrebni

Identificirane potrebe žena i djevojaka „u pokretu“ i odabrani operativni model određuju ključne ciljeve centara za žene i djevojke. Svrha ovih sigurnih prostora u odgovoru u Siriji, naprimjer, bila je donekle drugačija od svrhe centara za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini (vidi okvir 2).

Okvir 2.

Svrha centara za žene i djevojke

Svrha centara za žene i djevojke u odgovoru u Siriji

1. Druženje i ponovna izgradnja njihovih društvenih mreža
2. Primiti društvenu podršku
3. Steći kontekstualno relevantne vještine
4. Stvoriti pristup sigurnim i nestigmatizirajućim multisektorskim uslugama u okviru odgovora na rodno zasnovano nasilje (psihosocijalne i medicinske)

Svrha centara za žene i djevojke u odgovoru u Bosni i Hercegovini⁴

1. Pružiti žrtvama rodno zasnovanog nasilja osjećaj sigurnosti, usluge i pomoć
2. Zaštiti ih kroz usluge zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja
3. Pružiti psihosocijalnu podršku
4. Organizirati neformalno obrazovanje
5. Osnažiti ih i izgraditi kompetencije
6. Popuniti njihovo slobodno vrijeme korisnim aktivnostima

Okvir 3.
Djevojka, 18 godina

„Bile smo primorane napustiti svoju zemlju prije šest godina, a onda sam se zaglavila na granici. Sve to me u mojim godinama dovelo do granice ludila. Naša situacija je bila vrlo teška i osjećala sam se vrlo depresivno.“

Dok su žene i djevojke u sirijskom odgovoru prošle kroz teško, ali relativno kratko razdoblje migracije, one u Bosni i Hercegovini morale su „putovati“ mnogo dalje (vidi okvir 3) kao neregularne migrantice koje su neregularno prešle nekoliko državnih granica. Zbog toga je vjerovatnoća da će biti žrtve nasilja, iskorištavanja i drugih oblika štetnih iskustava bila mnogo veća (vidi okvir 4). Očekivano, razlikovao se nivo njihove psihičke traume, kao i oštećenja fizičkog zdravlja.

Sa druge strane, budući da su neke žene i djevojke obuhvaćene sirijskim odgovorom prepoznale priliku da ostanu u svojoj zemlji i u njoj nastave život, bilo je razumno uspostaviti centar za žene i djevojke u zajednicama kao samostalne centre („neovisni/odvojeni“ operativni model centra za žene i djevojke koji je objašnjen u gornjem tekstu). Bosna i Hercegovina je za migrantsku populaciju uglavnom tranzitna zemlja i dok neke žene i djevojke borave u privremenim prihvatnim centrima mjesecima, druge u njima ostaju svega dva do pet dana.

Centri za žene i djevojke u Siriji uglavnom prihvataju populaciju žena koje dolaze iz zemalja Bliskog istoka gdje su se suočile sa sličnim obeshrabrujućim problemima i gdje, naprimjer, imaju ograničen prostor za sastajanje, dok javni prostor često zauzimaju uglavnom muškarci.

Za mnoge djevojčice u zemljama u razvoju, kada uđu u pubertet, mogućnost

slobodnog kretanja u zajednici postaje ograničena. Roditelji često drže svoje kćerke u kući, zaštićene od bilo kakvog kontakta s muškarcima. Ovakvo privatno ograničenje ženske mobilnosti obično traje cijeli život. Iako nije nužno zakonski propisan, policijski sat za žene postoji u mnogim dijelovima svijeta, naprimjer, u urbanom parku u nekoj od zapadnih zemalja ili u siromašnoj zajednici u zemljama u razvoju.

Žene i djevojke koje koriste sigurne prostore u Siriji izjavile su da ih to što su stranci u zemljama domaćinima i što se doživljavaju kao osobe koje koriste resurse zajednice na koje nemaju pravo, čini posebno ranjivim. Tradicionalno, žene vode brigu o djeci, kuhaju, obavljaju kućne poslove i općenito se staraju o porodici. Iako se ove uloge mogu promijeniti u vrijeme krize, kada žene mogu obavljati plaćeni posao ili postati hraniteljice porodice, one su još odgovorne za vođenje domaćinstva.

U kontekstu Bosne i Hercegovine, osim žena i djevojaka koje su se susrele s gore navedenim problemima, postoji i populacija koja ima potpuno drugačije porijeklo i potrebe (vidi okvir 5). Ipak, duža migracijska putovanja ih sve izlažu opasnosti od nasilja, uglavnom rodno zasnovanog nasilja, i iskorištavanja. Žrtve trpe teške posljedice u smislu svog seksualnog i reproduktivnog zdravlja, uključujući prisilnu i neželjenu trudnoću, nesigurne pobačaje i smrtni ishod, traumatsku fistulu i znatno povećan rizik od spolno prenosivih infekcija i HIV-a.

Informacije prikupljene u toku odgovora pruženog kroz centre za žene i djevojke ukazuju na to da mnoge žene u pokretu nisu imale drugi izbor nego pružati seksualne usluge kako bi osigurale minimalne resurse za egzistenciju.

Okvir 4.
Činjenice

Njihova situacija je pogoršana nedostatkom povjerenja u zvanične institucije, kao i nemogućnošću dobivanja neformalne pomoći (zbog nedostatka društvenih kontakata, dubokih jezičnih barijera itd.). Naime, dok su neke od njih direktno doživjele ili svjedočile diskriminaciji ili nasilju od strane zvaničnih vlasti, migrantska populacija je općenito izložena incidentima mržnje u zajednicama.⁵ Zbog nedostatka podrške porodice, pouzdanih staratelja, ekonomskih resursa i drugih faktora otpora, mnogi dodatni faktori ranjivosti su vidljivi među ženama i djevojkama koje putuju same.

Za neke od njih su centri za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini bili jedini resurs njihove otpornosti (vidi okvir 6). Istovremeno, prikupljeni dokazi upućuju na to da su mnoge žene i djevojke bile zaštićene i osnažene da preuzmu odgovornost za svoj budući život. Pozitivan učinak centara za žene i djevojke proizašao je iz sirijskog i mnogih drugih humanitarnih odgovora,⁶ a postoje čvrsti dokazi koji upućuju na to da su centri za žene i djevojke koje vodi UNFPA doprinijeli smanjenju rizika i sprečavanju nanošenja dodatne štete tokom odgovora na akutnu kriznu situaciju.

U sljedećem poglavlju je detaljnije opisano kako se gore spomenuta pitanja rješavaju kroz centre za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini, s naglaskom na aktivnosti i usluge koje centri pružaju.

⁵ Gacanica L, *Monitoring hate speech in Bosna and Herzegovina* (CIN, 2022). Dostupno na: www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2022/07/Monitoring-Report-on-Hate-Speech.pdf

⁶ Također vidi DFID, Briefing paper: *Violence against Women and Girls in Humanitarian Emergencies* (2013). Dostupno na: www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271932/VAWG-humanitarian-emergencies.pdf

Dok su žene sa Kube obično visoko obrazovane, većina onih iz Afganistana ima osnovno ili niži nivo obrazovanja. Međutim, sve su uključene u sesije neformalnog obrazovanja u centrima za žene i djevojke.

Okvir 5.
Činjenice iz centara za žene i djevojke

„Nikad nisam očekivala da postoji psiholog, neko ko stvarno razumije i čiji je cilj rješavati probleme. Vi i cijela grupa znatno ste olakšali podnošenje uvjeta kampa i jako sam vam zahvalan na tome.“

(Leyla, 18 godina)

„Vrijeme mi brže prolazi, zabavno je i ne razmišljam o problemima. Posebno volim doći jer je cijeli tim uvijek nasmijan i pun poštovanja, kao i sve djevojke koje dolaze. Svi su pozitivni i veseli. Nisam imala priliku sve to često vidjeti u svojoj zemlji.“

(Maryam, 24 godine)

Okvir 6.
Osvrt žena na centre za žene i djevojke

3. Odgovor na „potrebe“ kroz centre za žene i djevojke

3.1. Opća zapažanja

Kako bi se postigao željeni učinak, centri za žene i djevojke provode niz aktivnosti koje se mogu grupisati u sljedeće kategorije:

- 1) osnaživanje,
- 2) zaštita i
- 3) pomoć.

Aktivnosti u centrima za žene i djevojke prilagođavaju se i primjenjuju u skladu s identificiranim potrebama žena i djevojkama, kao i drugim relevantnim okolnostima.

Sve aktivnosti i usluge treba planirati i provoditi uzimajući u obzir rezultate procesa konzultacija sa ženama i djevojkama. To podrazumijeva puno više od konzultativnih sastanaka i, ustvari, znači kontinuirani proces prikupljanja informacija. To uključuje direktne povratne informacije od žena i djevojkama razvrstane prema relevantnim kategorijama. Omogućava pristup „skrojen“ za rješavanje njihovih potreba, uključujući potrebno određivanje prioriteta.

U kontekstu centara za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini evidentan je nesrazmjernost u obimu u kojem se provode različite aktivnosti (vidi sliku 1). Dok aktivnosti osnaživanja i zaštite prevladavaju, usluge pomoći zahtijevaju znatno manje truda. U idealnom slučaju, usluge bi trebale odražavati raspon potreba, iskustava, dobi i nivoa udobnosti onih osoba koje pristupaju sigurnom prostoru, kao i organizacijsku stručnost i kapacitet.

Ilustracija 1.
Vrste aktivnosti u centrima za žene i djevojke

3.2. Aktivnosti osnaživanja

Aktivnosti osnaživanja se odnose na različite grupe aktivnosti koje su bazirane na specifičnim potrebama žena i djevojkama u pokretu, s općim ciljem njihovog osnaživanja za budućni život, sa posebnim fokusom na rodno zasnovano nasilje i seksualno i reproduktivno zdravlje. Kako bi se maksimizirao učinak intervencije, nadležno osoblje uzima u obzir tri perspektive svrhe aktivnosti osnaživanja, kao što je prikazano na slici 2 u nastavku. Kroz perspektivu „Sada, u centru za žene i djevojke“, osoblje stvara sigurno i poticajno okruženje za žene i djevojke. Ona omogućava „dubinski zaron“ u njihovu prošlost, odnosno perspektivu „pogleda unatrag“ koji se odnosi na njihov historijat i životno iskustvo. Na kraju, obje gore navedene perspektive pretaču se u treću, perspektivu „pogleda naprijed“, usmjerenog na pozitivne planove za budućnost žena i djevojkama.

Ilustracija 2.

Svrha aktivnosti osnaživanja u centrima za žene i djevojke

Perspektiva
„sada, u centru za žene i djevojke“

- > Stvoriti poticajno okruženje za žene i djevojke u kojem će se one osjećati slobodno da iznesu svoja razmišljanja i stavove, da izraze zabrinutost (i očekuju povratne informacije), razmijene iskustva (i očekuju podršku u prevladavanju negativnih efekata) te da razgovaraju o planovima za budućnost (i očekuju savjet).
- > Informirati i poticati ih na učešće u relevantnim aktivnostima zaštite i pomoći, sa posebnim fokusom na RZN i SRZ.

Perspektiva
„pogleda unatrag“

- > Ojačati žene i djevojke žrtve nasilja (posebno RZN) i pomoći im da se oporave kroz aktivnosti osnaživanja.
- > Osnažiti žene i djevojke koje su doživjele nasilje i vratiti im osjećaj odgovornosti za vlastiti život, kao i sposobnost da naprave vlastiti izbor i da donose odluke.

Perspektiva
„pogleda unaprijed“

- > Osnažiti žene i djevojčice kroz podizanje svijesti, učenje i razvoj vještina u oblastima koje im mogu biti od pomoći u životu (uzimajući u obzir njihove potrebe i planove).
- > Unaprijediti/održati njihovo mentalno i fizičko zdravlje kroz kombinaciju raznih vrsta aktivnosti.

U centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini provodi se niz aktivnosti osnaživanja kako bi se postigla svrha (vidi tabelu 1). Detaljan opis svake pojedine aktivnosti nalazi se u dokumentu pod nazivom „OSNAŽIVANJE ŽENA I DJEVOJKA U SIGURNIM PROSTORIMA UNFPA: Iskustva iz humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini“.⁷

Tabela 1.

Grupe aktivnosti osnaživanja koje se provode u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini

„Čiste“ aktivnosti osnaživanja

1. Kreativne aktivnosti
2. Edukativne aktivnosti
3. Rekreativne i relaksacijske aktivnosti
4. Vršnjačko osnaživanje
5. „Umjetnost nerada“

Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite

6. Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja
7. Osnaživanje kroz aktivnosti zaštite od rodno zasnovanog nasilja
8. Osnaživanje kroz aktivnosti psihosocijalne podrške

⁷ Vidi srodan dokument: UNFPA, 'EMPOWERING WOMEN AND GIRLS IN UNFPA SAFE SPACES: Experiences from the Humanitarian response in Bosnia and Herzegovina' (2022).

3.3. Aktivnosti zaštite

U najširem smislu, aktivnosti zaštite podrazumijevaju „sve aktivnosti usmjerene na postizanje punog poštivanja prava osoba u skladu sa slovom i duhom relevantnih pravnih akata, odnosno instrumenata za zaštitu ljudskih prava, međunarodnog humanitarnog prava i izbjegličkog prava“.⁸ Međutim, tri grupe aktivnosti zaštite provode se u okviru potvrđenog mandata centara za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini: 1) prevencija rodno zasnovanog nasilja i podrška žrtvama,⁹ 2) zaštita mentalnog zdravlja i psihosocijalna podrška, sa fokusom na žrtve i 3) aktivnosti vezane za zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja.

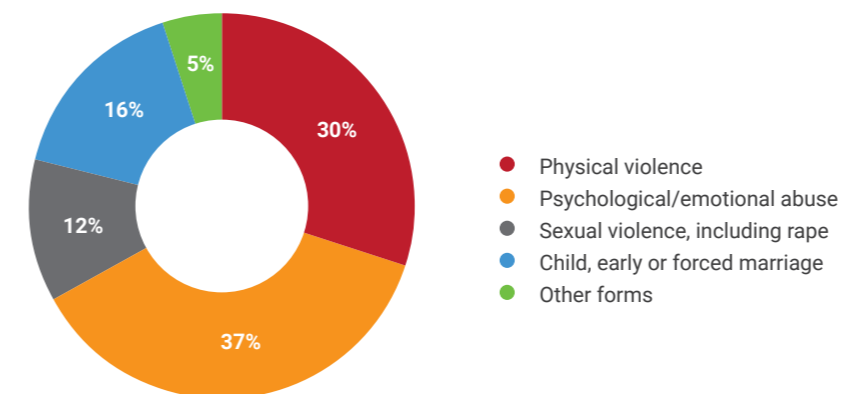
3.3.1. Prevencija rodno zasnovanog nasilja i podrška žrtvama

Rodno zasnovano nasilje je uzrokovano rodnom nejednakošću i zloupotrebom moći i ono ne poznaje dob ni rod te ga stoga svako može doživjeti. Mnogo je razloga zašto žrtve općenito ne prijavljuju nasilje (npr. smatraju ga trivijalnim, ne vjeruju vlastima, krive sebe za ono što se dogodilo, imaju strah od deportacije i društvene stigme), dok pokazatelji rodno zasnovanog nasilja nisu uvijek vidljivi. Shodno tome, broj identificiranih slučajeva je obično samo „vrh ledenog brijega“.

Iako određeni broj djevojaka i žena ostaje duže u privremenim prihvatnim cen-

Chart 1.

Forms of identified GBV cases among women and girls

trima u Bosni i Hercegovini, izazov prepoznavanja rodno zasnovanog nasilja bio je daleko veći kod djevojaka i žena koje su u centrima boravile relativno kratko. Prema analizi sistema upravljanje informacijama o rodno zasnovanom nasilju (GBVIMS), identificirani slučajevi rodno zasnovanog nasilja pokazuju da su se žrtve suočavale s različitim oblicima nasilja (vidi grafikon 1).

Postojanje jasnog referalnog puta koji artikulira usluge specifične za potrebe žrtava među odraslima i djecom može biti iznimno korisno. Kompletno osoblje centara za žene i djevojke mora proći obuku na temu identifikacije rodno zasnovanog nasilja, kao i razumjeti proceduru upravljanja slučajevima koja se primjenjuje u svim identificiranim slučajevima.¹⁰ Međutim, ključno je imati osobu u timu koja je zadužena za vođenje slučaja žrtve rodno zasnovanog nasilja (obično je to službenica ili voditeljica slučaja rodno zasnovanog nasilja). Ona¹¹ vodi slučaj u skladu s relevantnom procedurom i u najboljem interesu žrtve (vidi okvir 7). To obično podrazumijeva dobar nivo koordinacije i saradnje s nadležnim tijelima i organizacijama.

⁸ UNHCR, *Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons*, (2010) p 7.

⁹ Prevencija rodno zasnovanog nasilja obuhvata postupanje i u „drugim slučajevima zaštite“ (osobe koje su najranjivije na rodno zasnovano nasilje, osobe sa višestrukim faktorima ranjivosti).

¹⁰ Vidi, naprimjer, IASC, *How to support a survivor of gender-based violence when there is no GBV actor in your area* (2022).

¹¹ Neophodno je da žena bude na poziciji voditelja (ili službenika) za rodno zasnovano nasilje zbog osjetljive prirode pitanja koja se moraju rješavati. Za više informacija vidi pod tačkom 5.3 Kadrovsko popunjavanje: uloge i razvoj kapaciteta.

Voditeljice slučajeva rodno zasnovanog nasilja u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini rade na individualnom i grupnom nivou, ne samo na identifikiranju potencijalnih slučajeva i pokretanju referalnih mehanizma, već i na podizanju svijesti i sprečavanju rodno zasnovanog nasilja. U oba slučaja oni pružaju psihosocijalnu podršku žrtvama rodno zasnovano nasilje.

Postoji i niz aktivnosti osmišljenih u svrhu prevencije rodno zasnovanog nasilja fokusirajući se na slučajeve koji mogu postati slučajevi rodno zasnovanog nasilja (koji se nazivaju i „slučajevi zaštite” ili „rizični slučajevi”). Trebalo bi primijeniti najmanje sljedeća tri pristupa kako bi se zaštitile žene i djevojke o kojima se brine:

Okvir 7.

Dobra praksa iz Bosne i Hercegovine

Od 2020. godine svi centri za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini koriste GBVIMS (sistem upravljanja informacijama o rodno zasnovanom nasilju) u cilju usklađivanja prikupljanja podataka o rodno zasnovanom nasilju kako bi se osigurala jednostavna metoda koju voditelji projekata o rodno zasnovanom nasilju mogu koristiti za prikupljanje, pohranjivanje i analizu podataka o rodno zasnovanom nasilju i kako bi se omogućilo sigurna i etička razmjena prijavljenih podataka o incidenciji rodno zasnovanog nasilja.

> **Smanjiti rizik** od rodno zasnovanog nasilja provedbom strategija za ublažavanje rizika i prevenciju rodno zasnovanog nasilja od faze prije nastanka krizne situacije do faze oporavka u okviru humanitarne akcije.

> **Promovirati otpornost** jačanjem državnih sistema i sistema u zajednici, usmjerenih na prevenciju i ublažavanje rizika od rodno zasnovanog nasilja te omogućavanjem pristupa specijaliziranoj njezi i podršci žrtvama i osobama koje su u riziku od rodno zasnovanog nasilja.

> **Pomoći oporavku** zajednica i društava pružanjem podrške lokalnim i državnim kapacitetima za osmišljavanje trajnih rješenja za problem rodno zasnovanog nasilja.¹²

Osim slučajeva rodno zasnovanog nasilja i zaštite, ženama i djevojkama u centrima za žene i djevojke omogućene su različite edukativne sesije i individualne konzultacije u vezi s prevencijom, identifikacijom, prijavom rodno zasnovanog nasilja itd. Prema povratnim informacijama učesnica, ove su sesije imale značajan utjecaj (vidi okvir 8).

¹² GBV Guidelines, *Guidelines for integrating gender-based violence interventions in humanitarian action* (2022).

„Centar mi je dao drugačiji pogled na život i vlastite mogućnosti. Sada sam svjesna da žene mogu biti poštovane, obrazovane, kao i da imaju pravo iznijeti svoje mišljenje i pravo izbora. Ovo je mjesto gdje se mogu oraspoložiti, popiti čaj i opustiti se.” (Diane, 16 godina)

Okvir 8.

Djevojka, 16 godina

3.3.2. Mentalno zdravlje i psihosocijalna podrška

Generalno, aktivnosti zaštite mentalnog zdravlja i pružanja psihosocijalne podrške su usmjerene na liječenje i prevenciju psihijatrijskih bolesti, kao što su depresija, anksioznost i posttraumatski stresni poremećaj. Zaštita mentalnog zdravlja i psihosocijalna podrška su svestrani jer se njima podržava psihičko blagostanje osobe kroz prevladavanje svakodnevnih borbi i problema i ublažavanje psihičke boli i stresa.¹³

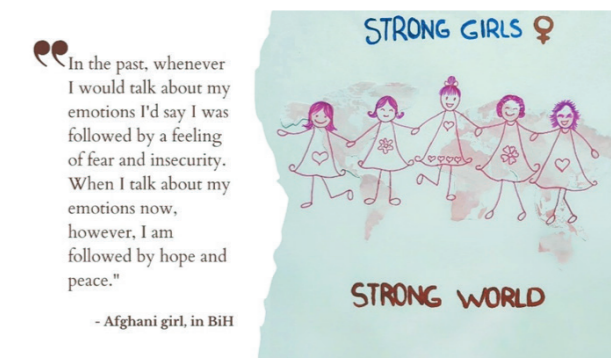
Okvir 9.

Vrste aktivnosti povezanih sa psihosocijalnom podrškom u centrima za žene i djevojke

- > **Psihološka prva pomoć/podrška**
- > **Individualna psihološka podrška**
- > **Grupna psihološka podrška**
- > **Grupna edukacija i razgovori u vezi sa psihosocijalnom podrškom**
- > **Psihosocijalna podrška u toku intervencija u vrijeme krize**

Budući da prvi kontakt sa žrtvom nasilja vrlo često uspostavlja voditeljica slučaja rodno zasnovanog nasilja, ona je ta koja pruža prvu psihološku podršku ili psihološku podršku u kriznoj situaciji. Nakon toga se žrtva upućuje na druge potrebne usluge koje se pružaju u centru za žene i djevojke ili u drugoj agenciji, ovisno o tome ko pruža usluge. Neke žene i djevojke same traže psihološku podršku, dok su druge identificirane kao žrtve kojima je potrebna psihološka podrška tokom različitih sesija. Iako su žene i djevojke uključene u aktivnosti zaštite mentalnog zdravlja i psihosocijalnu podršku obično voljne slijediti svoje individualne planove, nepredvidivost dužine njihovog boravka stvara ozbiljne izazove koje je potrebno što prije riješiti.

Osim klasičnih aktivnosti zaštite mentalnog zdravlja i pružanja psihosocijalne podrške, psihosocijalna podrška se također pruža kroz različite aktivnosti u centrima za žene i djevojke (vidi okvir 9).¹⁴ Iako je stručnjak/stručnjakinja za psihosocijalnu podršku zadužen/a za osmišljavanje aktivnosti psihosocijalne podrške na nivou grupe, svi članovi osoblja mogu biti uključeni u njihovu provedbu. Za uspjeh je ključno slijediti niže opisana načela.¹⁵

Snažne djevojčice/djevojke

„Prije, kad god bih govorila o onome što osjećam, rekla bih da me je uvijek pratio osjećaj straha i nesigurnosti. A danas, kad govorim o onome što osjećam, prati me nada i mir” (djevojčica iz Afganistana u BiH)

¹³ Government of the Netherlands, *What is mental health and psychosocial support (MHPSS)?* (2019). Dostupno na: www.government.nl/topics/mhpss

¹⁴ Vidi, naprimjer, UNICEF (MENA), *Psychosocial Play and Activity Book for Children and Youth Exposed to Difficult Circumstances* (2002), pp. 40-41. Dostupno na: www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/woman%20space%20E.pdf and in the UNICEF, *Facilitator's Manual for Psychosocial Support Activities* (2019). Available at <https://reliefweb.int/report/south-sudan/facilitator-s-manual-psycho-social-support-activities-child-friendly-spaces>

¹⁵ Vidi također UNRWA, *Psychosocial support recreational activities resource guide* (2017). Dostupno na: www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/recreational_activities_resource_guide.pdf.

Tokom provedbe aktivnosti važno je da facilitatorica potiče učesnice da govore i da svakoj osobi posveti posebnu pažnju i uvažava njeno mišljenje.

> **Poduzeti radnje u ime učesnica.** Facilitatorice bi uvijek trebale obratiti pažnju na svako alarmantno ponašanje, kao što su psihološki problemi ili bilo koje drugo ponašanje koje bi moglo ugroziti dobrobit učesnica. U takvim slučajevima je odgovornost na facilitatoricama da zaštite i pruže pomoć, uz pristanak i putem sistema upućivanja na usluge druge vrste.

3.3.3. Prevencija problema seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pružanje podrške osobama pogođenim takvim problemima

Generalno, postoje četiri osnovne grupe aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini: 1) redovne sedmične posjete ginekologinje radi održavanja edukativnih sesija o relevantnim temama i sesija o prevenciji bolesti (npr. zdravlje djevojaka, trudnoća, spolno prenosive bolesti ili konzultacije o planiranju porodice), 2) identifikacija onih kojima su potrebne individualne konzultacije sa doktorom ili konzultacije putem centra za žene i djevojke ili nadležnog doma zdravlja, 3) identifikacija onih kojima je potreban medicinski pregled i organiziranje pregleda i 4) praćenje osobe u slučaju daljnje potrebe.

Sesije na temu zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja moraju biti prilagođene fazi fizičkog i psihosocijalnog razvoja djevojčica i djevojaka. To obično zahtijeva organiziranje zasebnih sesija primjerenih dobi. Osim toga, kulturološke vrijednosti i tradicija žena i djevojaka imaju značajnu ulogu u provedbi aktivnosti na zaštiti seksualnog i reproduktivnog zdravlja.

Podrška osobama koje imaju problem sa seksualnim i reproduktivnim zdravljem pruža se u saradnji s nadležnim zdravstvenim ustanovama (klinikama/bolnicama). Međutim, možda neće biti lako identificirati one kojima je potrebna ova vrsta podrške. Osim gore navedenih sesija, druge aktivnosti osnaživanja imaju važnu ulogu u poticanju žena i djevojaka da iznesu probleme seksualnog i reproduktivnog zdravlja.

U centrima za žene i djevojke se također pruža pomoć u kriznim situacijama, uglavnom u slučajevima rodno zasnovanog nasilja ili hitnih medicinskih pregleda, kao i usluge kliničkog zbrinjavanja žrtava silovanja. U tim slučajevima osoblje centara za žene i djevojke obavlja svu organizaciju aktivnosti pomoći. Potpisuje se ugovor s domovima zdravlja, poliklinikama i sl. kojim se utvrđuje način rada.

3.3.4. Informiranje i podizanje svijesti

Uvijek je korisno sa ženama i djevojkama organizirati sesije za informiranje i podizanje svijesti. Siguran prostor može sarađivati s drugim sektorima kako bi pružio informacije o nizu pitanja, kao što su voda i sanitacija ili prehrana, pod uvjetom da integritet centra za žene i djevojke kao prostora namijenjenog ženama i djevojkama ne bude kompromitiran. Moguće je razmotriti razne načine razmjenjene informacija. Zapravo, formalne sesije za podizanje svijesti nisu uvijek najbolja strategija; aktivnosti često mogu poslužiti kao ulazna tačka za pružanje informacija. Teme mogu uključivati informacije o dostupnim uslugama i kako im pristupiti, prepoznavanje rizika i strategije smanjenja rizika, seksualno i reproduktivno zdravlje, prava žena, prakse hranjenja dojenčadi i male djece, pozitivne strategije suočavanja, životne vještine i promoviranje higijene.

3.4. Aktivnosti pomoći

U centrima za žene i djevojke postoji potreba za pružanjem pomoći na dnevnoj bazi. Te su aktivnosti uvijek funkcionalno povezane s gore navedenim aktivnostima zaštite. Stoga je jedna od najčešćih aktivnosti pomoć prilikom transporta žene ili djevojke do određene javne ustanove radi pružanja potrebnih usluga.

Javne ustanove uključuju, ali se ne ograničavaju na sljedeće:

- bolnicu/polikliniku (npr. radi medicinskog pregleda),
- policijsku stanicu (npr. u određenim slučajevima rodno zasnovanog nasilja),
- sigurnu kuću (npr. da bi se pružila podrška žrtvi rodno zasnovanog nasilja).

Kada su u pratnji žene ili djevojke, službenici za osnaživanje i rodno zasnovano nasilje se trebaju pobrinuti da sve teče prema unaprijed dogovorenom planu putovanja i unaprijed određenim obavezama. Oni će, ako je moguće, i prevoditi u slučaju potrebe.

3.5. Šta je korisno za koga i pod kojim okolnostima

Imajući na umu brze promjene u karakteristikama migrantske populacije u privremenim prihvatnim centrima, prilagodljivost rada i agilnost osoblja ključni su za postizanje učinkovitih intervencija. Ono mora uzeti u obzir raznolikost populacije i prilagoditi planirane aktivnosti u skladu s tim, što se ponekad može pokazati

prilično složenim (vidi okvir 10).

Adolescentice bez pratnje, naprimjer, bile su izuzetak u centrima za žene i djevojke od njihovog osnivanja u Bosni i Hercegovini; međutim, ova se populacija značajno povećala od vremena pisanja ovog dokumenta. Vjerovatno će ovaj trend donijeti nove prilagodbe u provedbi programa centara za žene i djevojke.

Članovi osoblja centara za žene i djevojke također moraju uzeti u obzir i druge kriterije koji imaju značajan utjecaj na potrebe i kapacitete žena i djevojaka u smislu njihovog prevladavanja izazova s kojima se suočavaju. Porodični status je jedan od njih. U tom smislu, u tabeli 2 su prikazane značajne kategorije žena i djevojaka u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini.

„Potrebe i interesi adolescentica obično se razlikuju od onih koje imaju žene srednje dobi, stoga postoji potreba za aktivnostima za obje kategorije. Međutim, uz vršnjačku podršku, uzori različite dobi mogu poslužiti kao mentori. Stoga centri za žene i djevojke moraju stvoriti priliku za učešće žena i djevojaka različite dobi u zajedničkim aktivnostima.”

Okvir 10.

Osvrt članice osoblja u centru za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini

Tabela 2.

Kategorije žena i djevojaka u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini

Kategorija	Definicija
Djevojčice bez pratnje (ili djeca bez pratnje)	Djevojčice koje su odvojene od oba roditelja i drugih srodnika i o kojima se ne brine odrasla osoba koja je prema zakonu ili običaju odgovorna za to. ¹⁶
Odvojene djevojčice	Djevojčice odvojene od oba roditelja ili od svog prethodnog zakonskog ili uobičajenog primarnog skrbnika, ali ne nužno i od drugih srodnika. To stoga može uključivati djecu u pratnji drugih odraslih članova porodice. ¹⁷
Djevojčice sa svojom porodicom	Djevojčice koje putuju sa svojom porodicom, sa oba roditelja ili barem jednim roditeljem (ocem, majkom, odraslom sestrom/bratom).
Žene sa svojom porodicom	Žene koje putuju sa svojim suprugom i djecom ili drugim članovima porodice. Ova kategorija također uključuje žene koje putuju samo sa svojim suprugom, partnerom, samo sa svojom djecom ili drugim članovima porodice.
Žene samice	Žena u dobi od 18 i više godina koja putuje bez članova porodice. Na potvrdi o izraženoj namjeri ¹⁸ (namjera traženja azila u Bosni i Hercegovini, popularno nazvana 'bijeli papir') obično se vode kao samice.

¹⁶ International Committee of the Red Cross, *Inter-agency Guiding Principles on unaccompanied and separated children* (2004).

¹⁷ Ibid.

¹⁸ Član 32. Zakona o azilu Bosne i Hercegovine, „Službeni glasnik Bosne i Hercegovine”, br. 11/6 i 16/16.

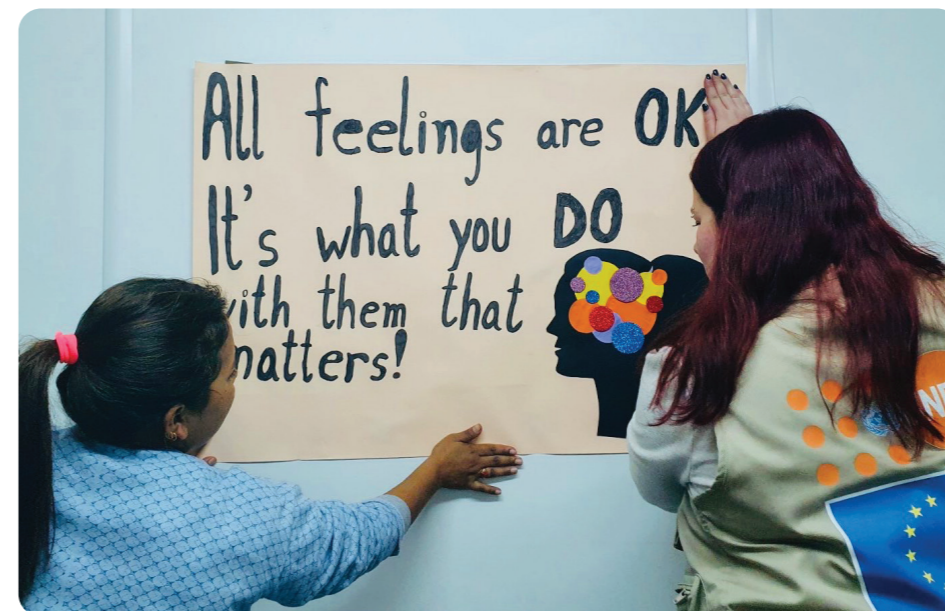
Postoje i mnoge druge razlike koje se moraju uzeti u obzir prilikom osmišljavanja i provedbe aktivnosti. Sudeći prema iskustvima u Bosni i Hercegovini, najvažniji su nivo njihove pismenosti, stepen obrazovanja, kulturološke razlike, tradicija, seksualna orijentacija, invaliditet, sukob među osobama iz različitih zemalja porijekla, različite vjere, rase itd.

Za postizanje maksimalnog uspjeha nije dovoljno samo prilagoditi aktivnosti specifičnoj grupi s kojom radite jer postoje i važne univerzalne okolnosti ili uvjeti koje treba stvoriti. Iskustva iz Bosne i Hercegovine ukazuju na tri važna univerzalna segmenta.

> **Participativno planiranje:** Plan aktivnosti i usluga treba izraditi u skladu s potrebama i preferencijama žena i djevojaka. Stoga bi se trebao temeljiti na participativnim procjenama koje bi se mogle provesti vrlo brzo i neformalnije. Pri pružanju usluga i provedbi aktivnosti potrebno je razumjeti kulturološki okvir iz kojeg žene i djevojke dolaze i provoditi aktivnosti i pružati usluge u skladu s tim faktorima.

> **Prilagodljivost:** Iako se planirane aktivnosti uvijek pripremaju unaprijed putem sedmičnog rasporeda aktivnosti, rad u centru za žene i djevojke ponekad zahtijeva više „preraspoređivanja” nego „raspoređivanja”. Očigledno, primarni cilj žena i djevojaka nije započeti novi život u zemljama koje su uglavnom na njihovoj tranzitnoj ruti, poput Bosne i Hercegovine, već nastaviti put do „zemlje odredišta”. Zbog toga su njihovi prioriteti i aktivnosti usmjereni su na njihovu „ličnu agendu”.

> **Izgradnja povjerenja i društvenih veza:** Žene i djevojke zaslužuju istinite i pouzdane informacije i trebaju biti upoznate sa svojim pravima i obavezama. To uključuje jasno razumijevanje njihovih očekivanja dok borave u privremenim prihvatnim centrima ili u zemlji. Aktivnosti i usluge moraju biti jednako dostupne svim ženama i djevojkama, bez obzira na kategoriju kojoj pripadaju (uključujući invaliditet, LGBT itd.). Aktivnosti i usluge se moraju provoditi pravovremeno, u skladu s rasporedom. Kada usluge ovisе o drugim organizacijama koje djeluju u privremenom prihvatnom centru, one moraju biti dobro koordinirane. Također ih je poželjno upoznati s različitim kulturnim obrascima u zemlji (ali i u regiji i svijetu) kako bi se pripremile za život u multikulturalnim sredinama. Profesionalno djelovanje i poštivanje potreba žena i djevojaka doprinijet će uspostavljanju društvenih veza koje će vremenom postati sve jače.

4. Koji su vodeći principi uspostave sigurnih prostora za žene i djevojke

4.1. Vodstvo i osnaživanje žena i djevojaka

Centre za žene i djevojke bi trebale voditi žene i djevojke i nuditi im inkluzivno i osnažujuće okruženje. Žene i djevojke bi trebale biti uključene u planiranje, provedbu i praćenje, kao i u evaluaciju prostora kako bi se osigurala relevantnost i odgovornost za prostor. Trebala bi postojati redovna razmjena mišljenja s njima o tome kako će se prostor voditi i kako će se njim upravljati. Osoblje centra za žene i djevojke treba uključiti mišljenja žena i djevojaka o radnom vremenu, kao i vrstama aktivnosti koje bi se trebale provoditi u centru. One bi se trebale osjećati uključenim u proces osmišljavanja svih aktivnosti.

Za postizanje gore navedenih ciljeva, u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini su osnovani odbori žena i djevojaka. U opisu poslova su definirani svrha i članstvo ovih odbora, njihovo funkcioniranje itd. Kao posebna inovacija, ovi odbori omogućavaju ženama i djevojkama ne samo da aktivno učestvuju u radu centra nego i da osiguraju da se njihov glas čuje na nivou kompletnog privremenog prihvatnog centra (vidi okvir 11). Za više detalja o odborima žena i djevojaka vidi prilog 3.

4.2. Prostor usmjeren na žrtve

Dizajn sigurnog prostora, aktivnosti i usluge koje nudi te diskusije koje se u njemu organiziraju trebaju dati prioritet ličnoj sigurnosti i povjerljivosti žena i djevojaka koje pristupaju centru. Svi spisi predmeta, dokumentacija o uslugama i podaci o klijenticama koji se čuvaju u centru trebaju biti pravilno osigurani. Centar bi trebao biti otvoren za sve žene i djevojke i treba poštovati njihove želje, izbor, prava

Okvir 11.
Odbor žena i djevojaka

„U centru UNFPA možemo razmijeniti svoja mišljenja. Ovdje se čujemo i to je sve što želimo. Ljudi su mi rekli da sam već jaka zagovornica prava žena, naravno da želim iskoristiti svaku priliku koju dobijem da kažem ono što mislim da je ispravno.“ (Mona, 16 godina)

„Općenito volim doći na sve aktivnosti, ali najviše mi se sviđa što je ovo centar za žene, gdje se govori o pravima žena. To mi pomaže izgraditi samopouzdanje, omogućava mi da shvatim da mogu koristiti svoj glas, govoriti o tim stvarima, kao i o temama o kojima nikada prije nismo imali priliku razgovarati.“ (Daria, 29 godina)

i dostojanstvo. Treba im pružiti informacije o dostupnim uslugama i mogućnostima. Osoblje centra treba biti detaljno obučeno o načelu zabrane diskriminacije.¹⁹

UNFPA je uspostavio grupe za vršnjačku podršku ženama koje su preživjele rodno zasnovano nasilje (vidi okvir 12). Žrtve se okupljaju na sesijama grupa i razmjenjuju iskustva, jačaju osjećaj zajedništva i međusobno se motiviraju kako bi žrtve rodno zasnovanog nasilja izvukle iz izolacije kroz interaktivne edukativne sesije i grupnu terapiju. Grupe za vršnjačku podršku vode i pomažu obučeni psiholozi i psihoterapeuti UNFPA. Osim toga, žene u grupama za vršnjačku podršku se potiču da razgovaraju o rizicima i o tome kako prepoznati znakove upozorenja koje žene pokazuju u izazovnim okolnostima, posebno u trenutku reaktivacije traume. Grupe za vršnjačku podršku potiču učesnice da stvore mrežu uzajamne podrške, koja naknadno transformira žrtve rodno zasnovanog nasilja koje učestvuju u grupama iz pasivnih primateljica podrške u aktivne davateljice podrške koje pomažu drugim ljudima sa sličnim životnim iskustvima (vidi okvir 13).

¹⁹ UNFPA, Managing Gender-based Violence Programmes in Emergencies (2008). Dostupno na: www.unfpa.org/public/home/publications/pid/10495

Okvir 12.
Dobra praksa koju su potvrdili centri za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini

Unutar centara za žene i djevojke uspostavljene su grupe za vršnjačku podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja. To su grupe žena i djevojaka koje su doživjele rodno zasnovano nasilje i one su formirane kako bi osigurale relevantnu vršnjačku podršku. Iako razmjenjuju iskustva i razmišljanja, na prvi pogled se čini da profesionalne osobe u centrima za žene i djevojke samo facilitiraju sesije grupa. Zapravo, one koriste ove sesije kao idealnu priliku da steknu dublje razumijevanje potreba žrtava.

Okvir 13.
Citat

„Moja mama se udala sa 7 godina, moja sestra i ja smo se udale sa 16 godina. Ne želim da moje kćerke prođu kroz isto.“ (Perveen, 33 godine)

4.3. Siguran i pristupačan prostor

Siguran prostor trebao bi se nalaziti u području koje je lako dostupno ženama i djevojkama i pružiti im sigurnost i privatnost. Odluku o tome gdje smjestiti siguran prostor trebale bi donijeti same žene i djevojke. Ako to nije izvedivo, treba ih barem konzultirati. Razmatranja pristupačnosti također bi trebala uključiti vrijeme i dane koji im najbolje odgovaraju. Ako je moguće, mora se razmotriti pokriće troškova prijevoza do i od sigurnog prostora.

Dobra praksa u Bosni i Hercegovini je provođenje redovne „revizije sigurnosti“. Kako bi se napravila moguća poboljšanja i minimizirale šanse za rodno zasnovano nasilje i druge vrste nasilja, revizija sigurnosti ima za cilj provjeriti sistem video nadzora, da li postoje u privremenim prihvatnim centrima odvojeni toaleti za različite kategorije ljudi (posebno za ranjive osobe), pristupačnost i blizinu ključnih usluga, blizinu privremenog prihvatnog centra i policije smještajnim jedinicama itd. (vidi prilog 2. Primjer preporuka iz revizije sigurnosti i zaštite od rodno zasnovanog nasilja u privremenom prihvatnom centru).

4.4. Uključenost zajednice

Prilikom uspostavljanja sigurnog prostora bitno je razumjeti perspektive svih osoba u privremenom prihvatnom centru i mobilizirati podršku zajednice za centar za žene i djevojke kako bi one mogle bezbjedno sudjelovati u svim aktivnostima. Na kraju, prostori za žene i djevojke ne bi trebali biti izolirane jedinice nego nastavak života u široj zajednici. Žene i djevojke imaju važnu ulogu u osiguravanju uspjeha sigurnog prostora. Njihovim angažiranjem kako bi se osiguralo da razumiju svrhu, lokaciju i prednosti sigurnog prostora omogućit će učešće većeg broja žena i djevojaka. Osiguranje uključenosti zajednice i njene podrške u kontekstu održivosti inicijative također je ključno za uspjeh sigurnog prostora.

4.5. Koordiniran i multisektorski prostor

Sigurnim prostorom treba uzeti u obzir različite potrebe i iskustva žena i djevojaka. On bi trebao pružati usluge koje odgovaraju njihovom životnom ciklusu, uključujući pitanja vezana za prevenciju i odgovor na rodno zasnovano nasilje.²⁰ Raspon mogućih aktivnosti je prilično širok i o njima treba odlučiti uz sudjelovanje samih žena i djevojaka i u skladu sa konkretnom situacijom. U nekim slučajevima je u centru moguće pružati niz usluga, od usluga zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja i psihosocijalne podrške do pravnih usluga, dok će u drugim slučajevima neke od tih usluga biti dostupne drugdje. Trebao bi postojati jasan unutarnji i vanjski referalni sistem, a osoblje i volonteri bi ga trebali aktivirati na siguran i povjerljiv način. Bilo bi korisno da bude dio šire mreže koordinacije intervencija na suzbijanju rodno zasnovanog nasilja i procesa izrade standardnih operativnih procedura za djelotvoran referalni mehanizam.

4.6. Prilagođen prostor

Centar za žene i djevojke bi trebao biti dovoljno privlačan da bi se one osjećale dobrodošlo i uključeno u rad centra. Važno je održavati ravnotežu između strukturiranih aktivnosti i usluga i vremena za druženje. Aktivnosti i pristupi moraju biti primjereni kulturi i dobi budući da se potrebe i interesi šesnaestogodišnje djevojke razlikuju od onih koje ima žena u dobi od 35 godina. Centar za žene i djevojke također treba uzeti u obzir posebne potrebe žena i djevojaka s invaliditetom i onih koje pripadaju bilo kojoj drugoj ranjivoj kategoriji (npr. LGBT).

²⁰ YWCA, *Safe Spaces for Women and Girls: A Global Model for Change* (2013). Dostupno na: www.worldwyca.org/team/ywca-safe-spaces-for-women-and-girls-guidelines/

Kako bi se u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini osigurao princip „po mjeri“ korisnica, osnovani su „klubovi tinejdžerica“ i „klubovi mladih majki“. Nakon procjene potreba adolescentica, UNFPA je osnovao klub tinejdžerica kako bi dosegao do adolescentica i pružao edukativne i kreativne aktivnosti primjerene dobi. Klub tinejdžerica pruža platformu na kojoj adolescentice mogu podijeliti svoje brige, izraziti svoje potrebe i graditi mreže vršnjačke podrške kako bi im se olakšao lični i društveni razvoj u ovim izazovnim vremenima (vidi okvir 14). Klub često uključuje psihološke teme, kao što su depresija, anksioznost, fobije i odnosi s roditeljima, koje djevojkama olakšavaju pristup i otvaranje prema aktivnostima. Organiziraju se kreativne uvodne igre za različite grupe (prema zemlji porijekla) uz gledanje edukativnih filmova na temu rodno zasnovanog nasilja, posebno onih u kojima su djevojčice izložene temama od seksualnog i reproduktivnog zdravlja do umjetnosti i inspirativnih kartica (žene koje su obilježile historiju svojim izumima, postignućima, pothvatima i slično) kako bi se razvila diskusija u tom smjeru.

Klubovi mladih majki osnovani su u cilju zblizavanja trudnica i mladih majki te pružanja sigurnog prostora za prenatalnu i postnatalnu podršku. Aktivnosti kluba mladih majki zadovoljavaju trenutne potrebe trudnica, prvotkinja u populaciji migranata i izbjeglica, proširujući njihove mogućnosti i vještine. Teme se uglavnom odnose na odgoj djece (izazovi i razmjena podrške, kao i iskustava među majkama), trudnoću i porod, posebno u kontekstu migracija, dojenje, prenatalna priprema (psihološka i ponekad upućivanje doktorima specijalistima za seksualno i reproduktivno zdravlje), trudnoću u prisilnim brakovima, postporođajnu depresiju i slično.

„Ova vrsta informacija je bitna za nas, tinejdžerice. Trebamo poznavati svoje tijelo i koliko je važna prevencija!“ (Taara, 17 godina)

Okvir 14.
Klub tinejdžerica

„Zbog stresa nemam mlijeka. Uvijek sam mislila da sam trebala biti jača, da je to moja greška.“ (Kamaria, 21 godina)
„Ponekad je jako teško jer bebe osjete kada im je majka tužna. Olakšavajuća okolnost je kada dođemo u UNFPA centar i bez ustezanja pokazemo svoje emocije i kažemo kako se stvarno osjećamo. Zauzvrat ne dobivamo osudu, nego samo podršku.“ (Zuri, 22 godine)

Okvir 15.
Klub mladih majki

5. Kako uspostaviti i voditi siguran prostor za žene i djevojke

Centri za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini su uspostavljeni u skladu s vodećim načelima UNFPA: početna procjena, kadrovska popunjavanje, aktivnosti i usluge, praćenje i evaluacija i postepeno ukidanje.

5.1. Početna procjena

Ovaj prvi korak je bio važan za osnivanje centara za žene i djevojke u ovoj zemlji jer je bilo bitno znati da li uopće postoji potreba za ovakvim centrima, da li postoje lokacije na koje bi se oni mogli uspostaviti, kakvo bi bilo radno vrijeme (koje bi se preklapalo s vremenom u kojem su žene i djevojke aktivne u kampu) i da li su usluge koje bi centri za žene i djevojke nudile važne i potrebne ženama i djevojkama. Sve je to bilo bitno za aktivnosti osnaživanja budući da je sve to trebalo uspostaviti prije nego što su centri za žene i djevojke počeli s radom. Drugim riječima, ako, naprimjer, nije bilo dovoljno žena i djevojaka u kampu, onda vrlo vjerovatno usluge ne bi bile odmah potrebne.

Važno je prikupiti osnovne informacije o potrebama, preferencijama, ograničenjima i prednostima žena i djevojaka kako bi mogle pristupiti programima i sudjelovati u njima. Potpuna procjena možda neće biti moguća na početku vanredne situacije, ali čak i kada podaci nisu dostupni u zemlji, međunarodno je prihvaćena činjenica da se rodno zasnovano nasilje povećava u vrijeme krize.

Početna procjena pomaže u određivanju izvedivosti uspostavljanja sigurnog prostora. Gdje je to moguće, pitanja u vezi sa sigurnim prostorima za žene i djevojke treba rješavati putem koordiniranih, međuagencijskih procjena unutar ili između klastera i sektora. To može pomoći u rješavanju nedostataka, sprečavanju preklapanja u obuhvatu, izradi zajedničkih međuagencijskih pristupa i standarda, koordiniranju obuke i razvoja kapaciteta i razmjeni i saradnji po pitanju alata. Osim toga, mehanizam koordinacije je možda već mapirao lokacije centara za

žene i djevojke.

5.1.1. Lična i javna sigurnost

Potrebno je konzultirati žene i djevojke, kao i zajednicu, kako bi se u potpunosti razumjeli sigurnosni rizici unutar zajednice i vrste sistema podrške zajednice koji su postojali za žene i djevojke prije krize. Ovaj dio procjene će pomoći u određivanju potrebe za takvim centrom i/ili vrste posla/resursa koji bi mogli biti potrebni za uključivanje zajednice/osiguranje podrške zajednice takvoj inicijativi. Ostala pitanja usmjerena na grupe žena i djevojaka koje su najranjivije, kao i njihova lokacija, pružila bi korisne informacije o javnoj sigurnosti prije uspostave sigurnog prostora.

5.1.2. Lokacija

Uspostava sigurnog prostora ne znači nužno izgradnju novog objekta. To znači identificirati prostor koji je siguran za korištenje od strane žena i djevojaka. To može biti dom zdravlja, škola, centar u zajednici, nečija kuća ili otvoreni prostor. Usvajanje metodologije mapiranja informacija i percepcija o ličnoj sigurnosti na određenim lokacijama može doprinijeti identificiranju lokacije koja bi za žene i djevojke bila najsigurnija. Žene i djevojke bi trebale biti uključene u mapiranje svoje zajednice, u kojem će označiti doba dana i lokacije koji su sigurni, a koji nisu.

U slučaju izbjegličkih kampova, gdje bi moglo biti potrebno identificirati siguran prostor prije dolaska populacije, mogu se održati konzultacije sa ženama koje primaju usluge drugdje na lokaciji/u zemlji, kako bi se barem prikupile određene smjernice. U svim slučajevima, oni koji planiraju uspostaviti siguran prostor i koordinacijsku grupu za zaštitu i/ili rodno zasnovano nasilje u konzultacijama sa ženama, djevojkama i liderima zajednice trebali bi razmotriti sljedeće opcije prilikom odabira lokacije za siguran prostor. Dok se prostorni raspored može organizirati na više načina, važno je uzeti u obzir niz planiranih aktivnosti pri odabiru lokacije i izradi tlocrta sigurnog prostora.

Što se tiče unutarnje strukture, potrebno je osigurati:

- prostranu sobu za aktivnosti za minimalno 20 osoba,
- privatnu sobu za vođenje slučajeva i usluge individualnog savjetovanja,
- strukturu koja je pristupačna ženama i djevojkama s invaliditetom.

Primjer Bosne i Hercegovine pokazuje da na vrhuncu humanitarne potrebe ponekad nije bilo moguće ispuniti sve kriterije odjednom. Važno je pružiti siguran i pristupačan prostor u kojem žene i djevojke mogu dobiti svu neophodnu podršku koja im je potrebna te nakon toga raditi i zagovarati korištenje većeg prostora s privatnim prostorijama za potrebe pružanja osjetljivih usluga. Najvažnije je da lokacija centra za žene i djevojke ni na koji način ne izlaže žene i djevojke potencijalnim sigurnosnim rizicima ni riziku od rodno zasnovanog nasilja te da je u blizini lokacija na kojima se pružaju ključne usluge, kao i lokacija organa koji održavaju red i sigurnost.

5.1.3. Vrijeme

Važno je zajedno sa ženama i djevojkama odrediti koje im vrijeme najviše odgovara te organizirati aktivnosti koje će im pomoći da siguran prostor prilagode sebi. Jedan od načina da se to učini je mapirati njihovo korištenje vremena i radno opterećenje, što će pokazati u koje vrijeme žene i djevojke mogu doći u centar.

Svi centri za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini rade od 10:00 do 18:00 sati. Na ovaj način se lako mogu organizirati sve aktivnosti prema rasporedu obroka u kampu i vremenu koje žene i djevojke provode izvan kampa. Smatra se da u tom periodu možemo doprijeti do većine žena i djevojaka i da one mogu sudjelovati u većini aktivnosti koje se za njih organiziraju u centru. Međutim, budući da nasilje nema „radno vrijeme“, UNFPA je u okviru humanitarnog odgovora u Bosni i Hercegovini uspostavio mehanizam odgovora na rodno zasnovano nasilje koji je u funkciji 24 sata dnevno, svih sedam dana u sedmici.

Nadalje, u Bosni i Hercegovini u određenim kriznim situacijama centri za žene i djevojke rade u dvije smjene kako bi one imale pristup uslugama podrške i pomoći. U ovakvim situacijama centar radi od 08:00 do 16:00 sati u prvoj smjeni i od 15:00 do 23:00 sati u drugoj smjeni. Na ovaj način timovi imaju na raspolaganju jedan sat dnevno da zajednički prodiskutiraju o svim događajima, informiraju jedni druge o slučajevima koje treba pratiti i hitnim radnjama koje je potrebno poduzeti.

5.1.4. Partnerstva

Uspostava sigurnih prostora znači upravljanje složenim rizicima specifičnim za kontekst. Pristupe sigurnim prostorima treba organizirati i njima upravljati u dogovoru sa zajednicama. U nekim situacijama, siguran prostor koji je zvanično uspostavila međunarodna organizacija može biti najpristupačniji i najprikladniji. Međutim, prostori također mogu biti manje formalni u zajednici ili edukativni prostori povezani sa liderkama i/ili ženskim mrežama. Važan faktor u razumijevanju načina na koji je moguće najbolje provesti projekt sigurnog prostora je model implementacije. Konkretnije, bilo bi korisno odlučiti da li će se model provesti u partnerstvu s nekom institucijom na lokalnom nivou, lokalnom ili međunarodnom nevladinom organizacijom ili kroz zajednički projekt s nekom od agencija Ujedinjenih nacija.

Kada je riječ o partnerstvu ili odnosu između UNFPA/centara za žene i djevojke i drugih organizacija, postoji direktan kontakt s većinom organizacija koje također djeluju u privremenim prihvatnim centrima (institucije vlasti, druge agencije Ujedinjenih nacija, međunarodne i domaće NVO itd.). Policija i hitna medicinska služba također su dio referalnih puteva i uključuju se po potrebi. Budući da sve organizacije prisutne na terenu imaju različit djelokrug rada, važno je da se saradnja između njih uspostavi kroz sisteme upućivanja koji su ključni za osiguranje pružanja potrebnih usluga ljudima u pokretu ili korisnicima/korisnicama privremenog prihvatnog centra. Osim navedenih organizacija, osoblje UNFPA saraduju i s Ministarstvom sigurnosti Bosne i Hercegovine, i to sa Službom za poslove sa strancima (osoblje koje radi u privremenim prihvatnim centrima) i nadležnim ministarstvima zdravstva, uglavnom domovima zdravlja i bolnicama. Partnerstvo s drugim organizacijama unutar privremenih prihvatnih centara je nešto što se prakticira svakodnevno, bilo kroz sisteme upućivanja ili putem usmene komunikacije. Posljednjih godinu dana, naprimjer, aktivnosti centara za žene i djevojke su sve više povezane s lokalnim zajednicama. To se prvenstveno postiže kroz saradnju s lokalnim nevladinim organizacijama koje organiziraju aktivnosti poput organiziranog zajedničkog kuhanja, eksperimentalnih aktivnosti i sl.

5.2. Zagovaranje

Pozicioniranje centara za žene i djevojke među akterima humanitarnog odgovora, koji se uglavnom temelji na zagovaranju, igra ključnu ulogu u mnogim slučajevima. Zagovaranje treba rezultirati razumijevanjem aktera o važnosti i relevantnosti centara za žene i djevojke, ali i izgraditi povjerenje u osoblje centara koje najbolje poznaje šta je ženama i djevojkama potrebno.

Od vitalne je važnosti, naprimjer, zagovarati da najranjivije kategorije žena i djevojaka (npr. trudnice i žrtve rodno zasnovanog nasilja) dobiju adekvatan smještaj i podršku. U Bosni i Hercegovini, naprimjer, osoblje centara za žene i djevojke priznato je kao kompetentno za davanje preporuka u vezi s ključnim prioritetima žena i djevojaka u privremenim prihvatnim centrima. Naprimjer, uz zajedničke napore s bosanskohercegovačkim institucijama, UNFPA je uspio osigurati da trudnice, žene koje su same i adolescentice imaju prioritet u procesu smještaja ili da žrtve rodno zasnovanog nasilja budu premještene iz tačke A u tačku B, ako je procjena u skladu s preporukom. Usto, UNFPA je osigurao dostupnost podrške ženama i djevojkama ne samo u privremenim prihvatnim centrima nego i u sigurnim kućama, bolnicama, policijskim stanicama itd.

5.3. Kadrovska popunjavanje: uloge i razvoj kapaciteta

Organizacijska struktura centara za žene i djevojke ovisi o odabranom modelu rada (samostalni centar ili dio cjelovitog odgovora), što se uvijek odražava na vrste aktivnosti koje će se provoditi. Za model centra za žene i djevojke koji je primijenjen u Bosni i Hercegovini bilo je primjereno organizirati relativno male, ali vrlo agilne i dobro uigrane timove. Osnovne pozicije u tim timovima zajedno s njihovim međusobno povezanim poslovima navedene su u tabeli 3.

Iako bi zapošljavanje ženskog osoblja trebalo biti prioritetno, zapošljavanje muškaraca kao terenskih radnika može biti strateški značajno kada postoji potreba za radom s rukovodnim struktura kampa, policijom i odraslim muškarcima i dječacima. Značajnu podršku može pružiti muško osoblje, naprimjer, iz centara za dječake i mladiće (vidi okvir 16.)

Odabir osoblja trebao bi se voditi faktorima kao što su transparentnost i nivo vještina. Prilikom zapošljavanja također je važno uzeti u obzir kome zajednica i/ili žene i djevojke vjeruju.

Tabela 3.

Osnovna struktura centara za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini

Pozicija	Osnovni poslovi i očekivane nadležnosti
Koordinator/ica centra za žene i djevojke	<ul style="list-style-type: none">> Svakodnevni nadzor nad osobljem centra za žene i djevojke i redovna evaluacija provedbe aktivnosti, u cilju poboljšanja usluga koje pruža centar za žene i djevojke.> Pružati podršku i savjetovati članove tima tokom provedbe aktivnosti, ne samo u pogledu relevantnih procedura nego i sadržaja aktivnosti> Koordinirati aktivnosti s drugim organizacijama koje djeluju u privremenom prihvatnom centru.> Osigurati redovnu komunikaciju i izvještavanje na različitim nivoima.> Voditi kadrovsku administraciju.> Prisustvovati sastancima zajednice i uprave> Osmisliti i voditi provedbu različitih aktivnosti osnaživanja, uključujući neformalno obrazovanje, sportske aktivnosti, kreativne radionice i časove jezika.> Socijalizacija izvan centra za žene i djevojke u svrhu razmjene informacija i identifikiranja potencijalnih žrtava rodno zasnovanog nasilja i osoba u riziku.> Proslijediti skrining/upućivanje službeniku za rodno zasnovano nasilje i pratiti slučajeve u dogovoru s voditeljem slučaja rodno zasnovanog nasilja i sarađivati s drugim organizacijama na terenu.> Preuzeti odgovornost za održavanje sastanaka Odbora žena i djevojaka.> Pružati pomoć/prijevod na sesijama na temu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i psihosocijalne podrške i u drugim aktivnostima.> Pružati pomoć (pratnju) ženama i djevojkama koje se upućuju na pregled u bolnicu/dom zdravlja (vezano za seksualno i reproduktivno zdravlje), u policiju, tužiteljstvo i sl.> Omogućiti edukaciju o rodno zasnovanom nasilju i podršku žrtvama rodno zasnovanog nasilja i pratiti takve slučajeve.> Voditi upravljanje slučajevima i koordinaciju slučajeva rodno zasnovanog nasilja i osigurati pružanje zdravstvene i psihosocijalne
Službenik/ca za osnaživanje	
Voditelj/ica slučaja rodno zasnovanog nasilja	

Pozicija	Osnovni poslovi i očekivane nadležnosti
	<ul style="list-style-type: none">podrške žrtvama.> Djelovati kao kontakt za slučajeve rodno zasnovanog nasilja (24 sata dnevno, svih 7 dana u sedmici).> Organizirati konferencije o slučajevima, sudjelovati u radnoj grupi za rodno zasnovano nasilje i preuzeti odgovornost za revidiranje referalnih puteva za žrtve rodno zasnovanog nasilja, kada je to potrebno.> Pružati pomoć službenicima/službenicama za osnaživanje kada je to potrebno.> Socijalizacija izvan centra za žene i djevojke u svrhu identifikiranja potencijalnih žrtava rodno zasnovanog nasilja i onih koji su u riziku.> Sarađivati s drugim organizacijama na terenu.> Pružati psihosocijalnu podršku ženama i djevojkama, s fokusom na žrtve rodno zasnovanog nasilja.> Pripremati grupne edukativne sesije o psihosocijalnoj podršci i pružati individualne konzultacije.> Preuzeti odgovornost za psihološku procjenu i psihodijagnostiku.> Preuzeti odgovornost za prvu psihološku pomoć u skladu s identifikiranim potrebama.> Osigurati psihološku procjenu i podršku tokom smještaja žena i djevojaka.> Održavati sesije o prevenciji problema seksualnog i reproduktivnog zdravlja i pružati informacije o zdravstvenim temama.> Održavati sastanke o planiranju porodice.> Obilaziti smještajne jedinice za žene i djevojke radi njihovog informiranja o dostupnim uslugama i provjere njihovog zdravstvenog stanja.> Identificirati svaku potencijalnu potrebu za individualnim konzultacijama ili dodatnom podrškom drugih stručnjaka.> Pomoći ispunjavanje potreba žena i djevojaka za preventivnom njegom.> Osigurati medicinske preglede i po potrebi daljnje liječenje u zdravstvenoj ustanovi.
Stručnjak/stručnjakinja za psihosocijalnu podršku	
Stručnjak/stručnjakinja za seksualno i reproduktivno zdravlje u centru za žene i djevojke (ginekolog/inja)	

Iako su centri za žene i djevojke i centri za dječake i mladiće bili relativno blisko pozicionirani u Bosni i Hercegovini, saradnja među osobljem je mogla biti mnogo bolja. Zbog toga su propuštene neke prilike za razmjenu dobre prakse i naučenih lekcija, kao i za istraživanje potencijala za zajedničku provedbu aktivnosti. Ova lekcija će se koristiti za poboljšanje budućeg rada svih ovih centara.

Okvir 16.

Naučena lekcija iz Bosne i Hercegovine

Sljedeće smjernice mogu biti korisne:

- > **Sve članove osoblja treba pažljivo odabrati i obučiti o osnovama rodno zasnovanog nasilja, komunikacijskim vještinama, referalnim putevima i načinima organiziranja grupnih aktivnosti. Preporučljivo je zapamtiti da će voditeljima/voditeljicama slučajeva i službenicima/službenicama za odgovor biti potrebna mnogo dublja obuka i stalni nadzor (UNFPA pruža kompletnu edukaciju online prije angažmana osoblja i rada na terenu.)**
- > **Bilo bi preporučljivo implementirati sistem angažiranja „stručnjaka/stručnjakinja za aktivnosti“ koji dolaze u centre za žene i djevojke samo radi provedbe svoje specifične aktivnosti i generalnih supervizora koji ostaju cijeli dan (u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini, naprimjer, dolazi ginekologinja iz lokalnog doma zdravlja jednom sedmično).**
- > **Sedmične kontrolne posjete trebaju organizirati iskusni radnici kako bi promatrali situaciju i aktivnosti, pomogli animatorima i članovima zajednice da razmisle o tome šta funkcionira ili ne funkcionira i dali savjet o tome kako ojačati aktivnosti i nositi se s izazovima.**
- > **Ključno je prepoznati da su neki radnici/radnice možda i sami bili pogođeni kriznom situacijom i da bi imali koristi od grupnih diskusija (UNFPA u Bosni i Hercegovini organizira supervizije, nešto slično „brizi o osoblju“ kroz koju svi zaposleni mogu razgovarati u grupama o svim problemima sa kojima se susreću u svom radu. Ove grupe podrške organiziraju se jednom mjesečno).**
- > **Trebalo bi angažirati iskusnije radnike/radnice da mentoriraju one manje iskusne.**
- > **Trebalo bi imenovati upravitelja za nadzor i podršku.**
- > **Trebalo bi izgraditi zalihe resursa, kao što su knjige i priručnici za obuku, koji omogućavaju kontinuirano učenje.**
- > **Kompletno osoblje bi trebalo biti obučeno i mora potpisati kodeks ponašanja, uključujući i kodeks o prevenciji seksualnog iskorištavanja i zlostavljanja.**

Trebalo bi organizirati neophodnu obuku i izgradnju kapaciteta osoblja kako bi ono moglo obavljati svoje dužnosti na siguran, djelotvoran i etički način. Da bi se postigao ovaj cilj, trebalo bi izraditi sveobuhvatan program izgradnje kapaciteta s odredbama za obuku uz rad (coaching), mentorstvo i redovni nadzor.

5.4. Praćenje i evaluacija

Prikupljanje dokaza tokom rada centara za žene i djevojke ključno je za osiguranje adekvatne podrške ženama i djevojkama. Također je ključno za donošenje odluka u centrima za žene i djevojke i za održivost centara, kao i za njihove potencijalne adaptacije. Čvrsta baza dokaza se može iskoristiti kao podloga za izradu politika i programa i pomoć onima koji provode program, kao i relevantnim akterima da postignu postavljene ciljeve. Budući da su humanitarni konteksti uvijek nepredvidivi, jaki i agilni sistemi praćenja pomažu ublažiti rizik od nenamjernog nanošenja potencijalne štete i donošenja pogrešnih odluka. Skupa s praćenjem srodnih procesa, evaluacija pomaže osigurati pouzdane dokaze o utjecaju intervencije. Međutim, analiza dostupnih izvještaja o procjeni sličnih centara za žene i djevojke pokazala je nedostatak postojećih kvantitativnih dokaza o utjecaju centara za žene i djevojke i naglašenu potrebu za daljnjim istraživanjem kako bi se ispitale potencijalne koristi.²¹

U centrima za žene i djevojke osnovanim u Bosni i Hercegovini, osim redovnog praćenja provedbe aktivnosti, redovno se provodi i praćenje sigurnosti u centrima. Koordinator centra za žene i djevojke je zadužen za planiranje i provedbu terenskih posjeta radi praćenja stanja. Osim toga, voditelj projekta, zajedno s relevantnim stručnjacima, provodi redovne i ad hoc nadzorne posjete. Kako bi osigurali sve potrebne dokaze, profesionalci u centrima za žene i djevojke koriste različite alate i izvještavaju supervizore na dnevnoj, sedmičnoj ili mjesečnoj osnovi. Na taj način se, naprimjer, bilježi broj intervencija vezanih za rodno zasnovano nasilje, zaštitu seksualnog i reproduktivnog zdravlja i mentalnog zdravlja i psihosocijalnu podršku i svaka intervencija prilagođava stvarnim potrebama žena i djevojaka; alat GBVIMS (sistem upravljanja informacijama o rodno zasnovanom nasilju) se koristi za podatke o rodno zasnovanom nasilju.

²¹ Stark L, Robinson M.V, Seff I, Gillespie A, Colarelli J and Landis D, "The Effectiveness of Women and Girls Safe Spaces: A Systematic Review of Evidence to Address Violence Against Women and Girls in Humanitarian Contexts" in *Trauma Violence & Abuse* (2021).

Da bi se osiguralo učinkovito praćenje i evaluacija centara za žene i djevojke, potrebno je razmotriti sljedeća pitanja:

- Da li su plan praćenja i evaluacije i relevantni alati dobro osmišljeni?
- Da li je plan objašnjen relevantnom osoblju i upraviteljima centra za žene i djevojke?
- Koji su kapaciteti osoblja za revnosno praćenja?
- Da li su povratne informacije iz više izvora detaljno evidentirane?
- Na koji je način osigurano učešće žena i djevojaka u ovim procesima?

5.5. Postepeno ukidanje

Ovisno o odluci o budućnosti centara za žene i djevojke, proces „postepenog ukidanja“ se može dvojako shvatiti:

- (1) Postepeno ukidanje zbog zatvaranja centra za žene i djevojke kako bi se centar premjestio s jedne lokacije na drugu ili kako bi se transformirao u novi model rada;
- (2) Postepeno ukidanje uzrokovano zatvaranjem programa u zemlji.

U slučaju prvog scenarija, najvažniji aspekt je izraditi plan provedbe postepenog ukidanja. To treba učiniti zajedno sa svim relevantnim akterima (institucijama vlasti, partnerima, lokalnim liderima, NVO itd.), ali i sa predstavnicama samih žena i djevojaka. To, između ostalog, podrazumijeva potrebu za pouzdanim komunikacijskim kanalima, usaglašenim rokovima i mjerama lične i javne sigurnosti. Tokom procesa imperativ je obratiti posebnu pažnju na potrebe najranjivijih kategorija, kao što su, naprimjer, žrtve rodno zasnovanog nasilja i djevojčice ili dječaci bez pratnje ili odvojeni od roditelja.

U slučaju zatvaranja programa u zemlji, proces postepenog ukidanja treba prvenstveno biti usmjeren na: 1) planiranu i koordiniranu tranziciju usluga centra za žene i djevojke na relevantne domaće institucije i 2) davanje jasnih uputa ženama i djevojkama o tome gdje, kada i kako mogu dobiti odgovarajuću podršku. Usluge u centrima za žene i djevojke će se postepeno smanjivati na način da će se ključne usluge zatvarati posljednje. Pritom je važno pratiti proces preuzimanja kontrole nad kritičnim uslugama od strane domaćih institucija. Ovaj prijenos odgovornosti i znanja ovisi o raznim faktorima i mogao bi se pokazati izazovnim. Potrebno je podržati domaće institucije i zajednice u cijelom ovom procesu, prvenstveno kako bi stekle temeljito razumijevanje potreba žena i djevojaka u pokretu i relevantno znanje bazirano na dobroj praksi i poukama.

U toku postepenog ukidanja treba uzeti u obzir i sljedeće smjernice:

- Prelazak centara za žene i djevojke u resurse zajednice, kao što su centri u zajednici.
- Uključivanje budžetskih pitanja u planiranje postepenog ukidanja.
- Osnaživanje žena i djevojaka, kao i zajednica za donošenje ključnih odluka o prijenosu centra za žene i djevojke, kad god je to moguće.
- Uključite žene i djevojke u provedbu strategije.
- Planirati dovoljno vremena za primopredaju s međunarodnih na domaće partnere i pružiti mogućnosti za razvoj kapaciteta osoblja sigurnog prostora i/ili lokalne organizacije (institucionalna i tehnička obuka).
- Prilagoditi planove promjenjivom kontekstu.

6. Primjeri iz Bosne i Hercegovine

„Ubijanje sna“ o majčinstvu – ovaj put ne!

Claudia, 33 godine, sa Kube

Claudia je detaljno opisala trenutnu situaciju u svojoj domovini. Objasnila je užasnu situaciju u kojoj se ljudi ne mogu liječiti niti dobiti medicinsku pomoć zato što nije moguće nabaviti lijekove, a ako su dostupni, jako su skupi.

„Kad sam bila mlađa, imala sam problema s reproduktivnim organima i morala sam na operaciju.“

Dodala je kako nakon operacije nije imala priliku obaviti pregled kod doktora jer je situacija na Kubi bila toliko loša da je liječenje bilo gotovo nemoguće priuštiti, čak i kada se radilo o životu.

„Kada sam konačno bila na prvom pregledu, doktor mi je rekao da su mi odstranjeni svi reproduktivni organi.“

To ju je jako uznemirilo, pa je potražila drugog doktora da bi čula drugo mišljenje. Ali, čak je i taj doktor imao loše vijesti, rekavši da iako joj nisu odstranjeni svi reproduktivni organi, neki ipak jesu.

„To je sve što su mi rekli, nisu mi dali druge informacije niti dijagnozu.“

Žena se, sva tužna, pomirila s činjenicom da neće imati djecu. Tako je bilo sve dok nije došla u UNFPA tim.

„Kada mi je socijalna radnica UNFPA rekla da se mogu posavjetovati s njihovom doktoricom, iskoristila sam priliku da konačno dobijem odgovore.“

Doktorica koji radi s UNFPA rado je prihvatila da pregledala ženu, ozbiljno je shvatila svu njenu zabrinutost i zakazala joj prvi slobodan termin.

„Tokom pregleda sam doznala da ne samo da imam sve svoje reproduktivne organe nego i da mogu imati djecu.“

Doktorica joj je objasnila da joj je samo dio jajnika odstranjen, ali da nije ništa ozbiljno i da nema razloga za zabrinutost.

„Laknulo mi je kad sam to čula. Kao ženi, nije lako čuti da zbog nečije greške nećeš nikada moći imati djecu. Ovaj pregled mi je promijenio život.“

Neočekivani resurs otpornosti na „mom najtežem putovanju“

Maria, 22 godine, iz Afganistana

Djevojka je započela svoju priču prisjećajući se kako je izgledao njen život kod kuće.

„Uvijek sam bila okupirana s kućnim poslovima, pomagala sam porodici. Ali također sam uživala u kreativnom radu, kao što je pletenje cvijeća.“

Na pitanje da li joj nedostaje dom i svakodnevni život, uključujući sve ono što je voljela raditi kod kuće, mlada žena je odmahнула glavom.

„Ne nedostaje mi jer sam već umoran. Sve me boli.“

Fizička i emocionalna bol je bila prejaka za Mariju, koja je četiri godine bila u pokretu.

„Ono što mi se najviše sviđa kod UNFPA i tima je to što mogu imati redovne sesije i razgovarati sa psihologinjom kad god mi je potrebno. Ona me razumije i pomaže mi da malo bolje razumijem samu sebe.“

Nastavila je objašnjavati da je psihologinja čini opuštenom i da joj olakšava bol, a razgovori joj značajno popravljaju raspoloženje.

„U posljednja četiri dana sam obišla nekoliko organizacija i ponuđene su mi mnoge usluge. Svi su bili ljubazni, ali ja radije dolazim u UNFPA tim jer ovdje nalazim ono što mi je potrebno i ovdje su aktivnosti konkretne, dobro su osmišljene i imaju veće značenje.“

Klub tinejdžerica je pravo mjesto

Leyla, 15 godina, iz Sirije

Na prvi pogled Leyla je bezbrižna petnaestogodišnjakinja koja vrijeme provodi sa svojim vršnjacima igrajući se i istražujući sve što privlači mlade njene dobi. Međutim, Leylin život je daleko od bezbrižnog, čak i prema onome čega se sjeća iz svog života u Siriji; imala je šest godina kada je s majkom i mlađom sestrom napustila Siriju. Prisjetila se toga drhtavim glasom.

„Sjećanje mi je maglovito, ali znam da nisam u potpunosti shvaćala šta se događa oko mene i zašto odlazimo sve do trenutka kada se čamac u kojem smo putovali prevrnuo. Nikad to neću zaboraviti. Zauvijek mi je to ostalo u sjećanju.“

Leyla je veći dio svog djetinjstva provela u raznim izbjegličkim kampovima, daleko od povlastica koje njeni vršnjaci uživaju izvan ograde kampa. Psihološki ožiljci urezani njenim brojnim putovanjima i dalje su prisutni u Leylinom životu. Psihološka podrška je imperativ u pružanju svjetlije i zdravije budućnosti djevojčicama poput Leyle. Stručnjaci za mentalno zdravlje i psihosocijalni tretman našeg Centra pomogli su Leyli da prevlada strahove i tjeskobe te joj olakšali prijelaz iz djetinjstva u adolescenciju.

Danas Leyla česta posjećuje Centar za žene i djevojke i ima puno koristi od brojnih sesija za osnaživanje i psihosocijalnu pomoć, kao i od edukativnih aktivnosti koje se organiziraju za djevojčice/djevojke u okviru Centra.

„Najdraži mi je klub tinejdžerica, samo za nas djevojke, jer lakše mi je pitati ginekologinju za savjet nego doći u grupu s drugim ženama; to bi mi bilo neugodno. Najviše mi se sviđa što UNFPA tim radi svoj posao s osmijehom na licu.“

7. Bibliografija

1. Baldwin W, *Creating 'safe spaces' for adolescent girls. Promoting healthy, safe, and productive transitions to adulthood*, (Population Council, 2011). Dostupno na: www.popcouncil.org/uploads/pdfs/TABriefs/39_SafeSpaces.pdf.
2. Child Protection Global sub-Cluster, *Principles for Child Friendly Spaces in Emergencies*, (2011). Dostupno na: https://inee.org/sites/default/files/resources/GEC_GPC_Child_Friendly_Spaces_Guidelines_for_Field_Testing.pdf.
3. Dey R, Mirjahan M.D, Smith M, Valerio A and Zannat R, *Establishing Women and Girls' Safe Spaces in Rohingya Response: A Guidance Note and Best Practice from Cox's Bazar*. International Organization for Migration (IOM) Bangladesh (Cox's Bazar, Bangladesh, 2022). Dostupno na: <https://reliefweb.int/report/bangladesh/establishing-women-and-girls-safe-spaces-rohingya-refugee-response-guidance-note-and-best-practice-coxs-bazar>.
4. DFID, Briefing paper: *Violence against Women and Girls in Humanitarian Emergencies* (2013). Dostupno na: www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/271932/VAWG-humanitarian-emergencies.pdf.
5. Gacanica L, *Monitoring hate speech in Bosna and Herzegovina* (CIN, 2022). Dostupno na: www.reportingdiversity.org/wp-content/uploads/2022/07/Monitoring-Report-on-Hate-Speech.pdf.
6. GBV Guidelines, *Guidelines for integrating gender-based violence interventions in humanitarian action* (2022).
7. Government of the Netherlands, *What is mental health and psychosocial support (MHPSS)?* (2019). Dostupno na: <https://www.government.nl/topics/mhpss>.
8. Human Rights Watch, *Syria: Extremists Restricting Women's Rights* (2014). Dostupno na: www.hrw.org/news/2014/01/13/syria-extremists-restricting-women-s-rights.
9. IASC, *How to support a survivor of gender-based violence when there is no GBV actor in your area* (2022). Dostupno na: <https://gbvguidelines.org/en/pocketguide/>.
10. International Medical Corps, International Rescue Committee, *Women and girls safe spaces: A toolkit for advancing women's and girls' empowerment in humanitarian settings* (2020). Dostupno na: <https://gbvaor.net/sites/default/files/2020-02/IRC-WGSS-Toolkit-Eng.pdf>.
11. International Rescue Committee, *Are We Listening? Acting on Our Commitments to Women and Girls Affected by the Syrian Conflict* (2014). Dostupno na: www.rescue.org/arewelisting; www.rescue.org/report/are-we-listening-acting-our-commitments-women-and-girls-affected-syrian-conflict-0 or www.rescue.org/sites/default/files/document/1144/ircwomeninsyriareportweb.pdf.
12. Sexual and Gender-Based Violence Sub-Working Group, *Women and Girls Safe Spaces, Syrian Crisis response in Jordan* (2014).
13. Stark L, Robinson M.V, Seff I, Gillespie A, Colarelli J and Landis D, "The Effectiveness of Women and Girls Safe Spaces: A Systematic Review of Evidence to Address Violence Against Women and Girls in Humanitarian Contexts" in *Trauma Violence & Abuse* (2021). DOI: 10.1177/1524838021991306.
14. Sub-Working Group, *Women and Girls Safe Spaces: Syrian Crisis response in Jordan, Sexual and Gender-Based Violence* (2014). Dostupno na: <https://data.unhcr.org/fr/documents/download/43144>.
15. The Girl Affect: The Essential Guide to Safe-space Programmes for Girls. Available at https://s3.eu-west-1.amazonaws.com/corporatesite-live-08945b86709548a5959c-9b9fdee.divio-media.org/documents/The_essential_guide_to_safe-space_programmes_for_girls..pdf?AWSAccessKeyId=AKIAQS3ILEPY6IWWHL5&Signature=rXrqRVqKv6Lq%2F%2FCeGScXCA-Py9Mg%3D&Expires=1668430885.
16. UNFPA, *Managing Gender-based Violence Programmes in Emergencies* (2008). Dostupno na: www.unfpa.org/public/home/publications/pid/10495.
17. UNFPA, *Building Survivor-Centred Support Services: Women's and Girls' Centres in Myanmar Guidelines and Minimum Standards* (2014). Dostupno na: www.rccr-resilience-southeastasia.org/document/building-survivor-centered-support-services-womens-and-girls-centers-in-myanmar-guidelines-and-minimum-standards-myanmar-2014/.
18. UNFPA, *Woman and Girls Safe Spaces: Guidance note based on lessons learned from Syrian crises* (2014). Dostupno na: www.unfpa.org/sites/default/files/resource-pdf/woman%20space%20E.pdf.
19. UNFPA, *BOYS AND YOUNG MEN SAFE SPACES: A Guidance Note based on the Humanitarian response in Bosnia and Herzegovina* (2022).
20. UNFPA, *EMPOWERING WOMEN AND GIRLS IN UNFPA'S SAFE SPACES: Experiences from the mixed migration humanitarian response in Bosnia and Herzegovina* (2022).
21. UNHCR, *Handbook for the Protection of Internally Displaced Persons* (2010). Dostupno na: www.unhcr.org/4c2355229.pdf.
22. UNICEF, *Facilitator's Manual for Psychosocial Support Activities* (2019). Dostupno na: www.unicef.org/southsudan/media/2271/file.
23. UNICEF (MENA), *Psychosocial Play and Activity Book for Children and Youth Exposed to Difficult Circumstances* (2002), pp. 40-41. Dostupno na: <https://reliefweb.int/report/south-sudan/facilitator-s-manual-psychosocial-support-activities-child-friendly-spaces>.
24. UNRWA, *Psychosocial support recreational activities resource guide* (2017). Dostupno na: www.unrwa.org/sites/default/files/content/resources/recreational_activities_resource_guide.pdf.
25. WHO, *Ethical and Safety Recommendations for Researching, Documenting and Monitoring Sexual Violence in Emergencies* (2007). Available at www.who.int/publications/i/item/9789241595681.
26. Young Women's Christian Association (YWCA), *Safe Spaces for Women and Girls: A Global Model for Change* (2013). Dostupno na: www.worldywca.org/team/ywca-safe-spaces-for-women-and-girls-guidelines/.

8. Prilozi

8.1. Prilog 1.

Izjave žena u centrima za žene i djevojke u Bosni i Hercegovini o svrsi centra

1. Omogućiti da se osjećaju sigurno i pružati usluge i pomoć žrtvama rodno zasnovanog nasilja

- > „Ne bih ništa mijenjala u centru za žene i djevojke. To je mjesto gdje se uvijek osjećam dobrodošlo i sigurno. Mjesto gdje mogu podijeliti svoje brige i pronaći utjehu. To je mjesto samo za nas.“ (Žena, 22 godine, sa Kube)
- > „Ovdje se osjećamo sigurno i dolazimo razgovarati o svojim problemima kako bismo se oslobodile negativnih misli koje imamo.“ (Žena, 29 godina, iz Afganistana)
- > „Ako mi se nešto loše dogodi, znam gdje trebam ići, znam ko će mi pomoći. Posljednji put kad mi se nešto loše dogodilo, socijalna radnica UNFPA je došla iza ponoći da mi pomogne. [Osjećat ćeš se] sigurno kada postoji neko ko je stvarno tu za tebe.“ (Žena, 23 godine, iz Irana)

2. Pružati usluga zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja

- > Osim kreativnih radionica i radionica osnaživanja, rekla je kako bi posebno izdvojila aktivnosti zaštite seksualnog i reproduktivnog zdravlja u kojima može naučiti kako se neke bolesti prenose, kako ih spriječiti i šta učiniti u takvim slučajevima, kao i o mogućnosti odlaska ginekologinji.

„Spasili su mi život. Izgubila sam bebu i, znam, da mi se ovo dogodilo negdje drugdje ne bih imala takvu podršku u liječenju i podršku i ohrabrenje kao što sam dobila ovdje.“ (Žena, 24 godine, iz Afganistana)

3. Pružati psihosocijalnu podršku

- > „Kada sam pohađala prvu psihološku grupu u Centru za žene i djevojke UNFPA, za mene je to bilo nešto sasvim drugačije i posebno. Psihologinje UNFPA mi pomažu da upravljam svojim osjećajima i emocijama koje ponekad mogu prevladati zbog mučnih iskustava u mojoj domovini i tokom putovanja. Ovdje sam pronašla sigurno mjesto, ispunjeno podrškom i prihvaćanjem.“ (Soraya, LGBTIQ+ adoles-

centica)

- > „Izolacija može biti jako teška, ali mislila sam da mi je to jedina opcija. Sada, nakon posjete psihologu, vidim da ima izlaza iz toga, vidim da mogu pomoći i sebi.“ (Žena, 27 godina, iz Burundija)

4. Organizirati neformalno obrazovanje

- > „U UNFPA centru sam dobila priliku učiti strane jezike, posebno engleski, i komunicirati s drugima. Ono što još više cijenim je činjenica da svoju kulturu mogu podijeliti i s UNFPA timom. Jedno posebno vrijeme je bilo kada sam učila djevojke iz UNFPA da timski govore moj materinji jezik, riječi koje sam ih naučila još uvijek su napisane na ploči u kontejneru u kojem je smješten Centar za žene i djevojke.“ (Žena, 27 godina, iz Burundija)
- > „Najviše uživam u osjećaju napretka koji dobivam kroz priliku da se opismenim i naučim nove stvari. Radionice nam pomažu da naučimo nešto novo i nikada nismo požalile što smo izašli iz svoje sobe i došle na aktivnosti.“ (Žena, 29 godina, iz Afganistana)
- > „Sviđa mi se što imamo edukativne časove u Centru za žene i djevojke, jer nismo imali priliku učiti u našoj zemlji. Dakle, sve što radimo u Centru nas na neki način obogaćuje. Tim UNFPA nam pomaže da gledamo na stvari iz druge perspektive, razmislimo o tome kako drugi ljudi mogu drugačije reagirati na situaciju i da ono što je normalno u našoj zemlji možda nije normalno negdje drugdje.“ (Žena, 24 godine, iz Afganistana)

5. Osnažiti i izgraditi kompetencije djevojčica/djevojaka i žena

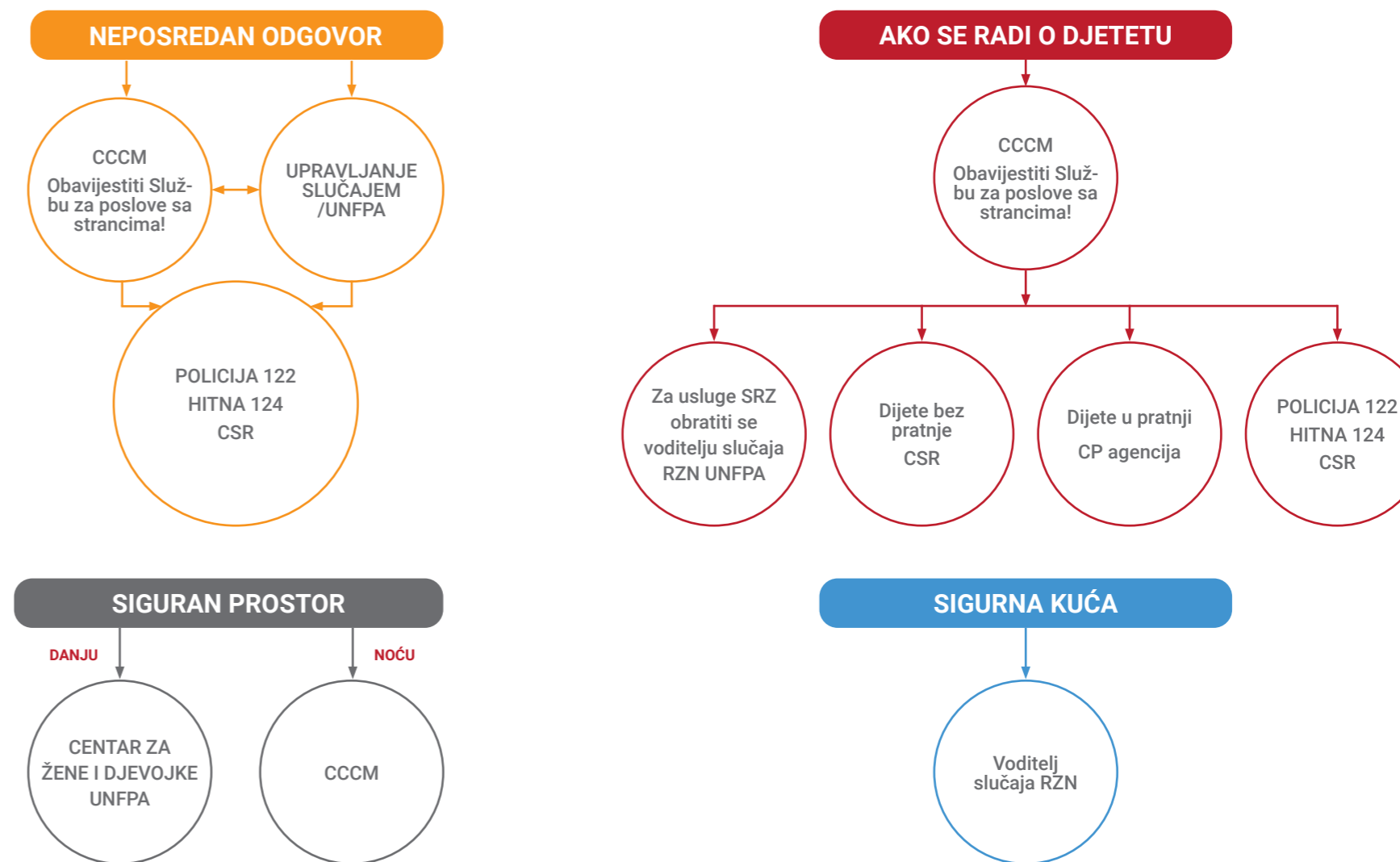
- > „Omiljena aktivnost u Centru za žene i djevojke mi je slikanje. Skoro svaki dan dolazim slikati. Prije, na Kubi, nikada nisam slikala i nisam znala da imam talenta za slikanje. Međutim, zajedno sa djevojkama u Centru za žene i djevojke sam otkrila prednosti slikanja i sada ne mogu zamisliti dan bez slikanja. Ono što mi je još zanimljivije je koliko je slikanje blagotvorno kad sam potištena ili kad mi misli postanu depresivne. Jedna jednostavna aktivnost poput ove može vas osloboditi stresa. Sada imam vlastitu tehniku kako se nositi s negativnim mislima.“ (Žena, 22 godine, sa Kube)

6. Ispuniti slobodno vrijeme korisnim aktivnostima

- > „Aktivnosti u Centru za žene i djevojke su nevjerovatne! Najviše uživam u grupnim umjetničkim projektima jer se tada svi zajedno opustimo, zabavimo i steknemo nova prijateljstva.“ (Žena, 20 godina, iz Afganistana)

8.2. Prilog 2.

Primjer referalnog puta za slučajeve rodno zasnovanog nasilja u kriznim situacijama u privremenom prihvatnom centru

8.3. Prilog 3.

Primjer preporuka iz revizije sigurnosti i zaštite od rodno zasnovanog nasilja u privremenom prihvatnom centru

Preporuke

- > Postoji potreba za redovnom obukom humanitarnih aktera na temu rizika od rodno zasnovanog nasilja, prevencije i odgovora na rodno zasnovano nasilje, sa primarnim fokusom na pristup usmjeren na žrtvu;
- > Podići svijest humanitarnih agencija i partnera o vrsti rizika povezanih sa rodno zasnovanim nasiljem, što će dovesti do boljeg razumijevanja referalnih mehanizama, identifikacije i izvještavanja;
- > Uključivanje žena i djevojaka u diskusije o prostoru za održavanje higijene i toaletima i o sigurnosnim problemima ranjivih populacija;
- > Postaviti brave i ručke na vratima prostora za održavanje higijene i toaletima kako bi se povećala privatnost i sigurnost;
- > Postaviti rodne znakove na prostor za održavanje higijene i toalete, posebno na one u prvom redu;
- > Promijeniti lokaciju prostora za održavanje higijene i toaleta za muškarce i žene, postaviti toalete za muškarce u zadnji red, skinuti znak "porodična zona" i zamijeniti ga odgovarajućim znakovima roda;
- > Prostor za održavanje higijene i toaleti za žene trebaju imati bravu i ručku; Instalirati bolju rasvjetu u zoni u kojoj su smještena djeca bez pratnje koja traže azil;
- > Razmotriti mogućnost postavljanja video nadzora u zoni u kojoj su smještena djeca bez pratnje koja traže azil.

Zaključak

Elementi koji doprinose sigurnosti korisnika privremenog prihvatnog centra Ušivak su:

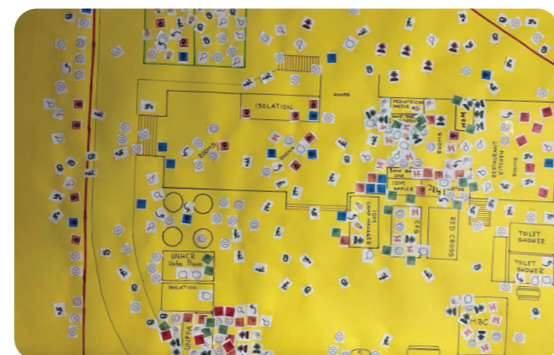
- > Usluge zaštite koje postoje i koje su na raspolaganju u cijelom Centru;
- > Dobro osvjetljenje Centra;
- > Postojanje sigurnosnih kamera;
- > Zabrana konzumiranja alkohola;
- > Adekvatan odgovor organizacija na incidente ili nasilje

Elementi koji bi povećali sigurnost i spriječili nasilje su:

- > Brave i znakovi roda na toaletima i prostoru za održavanje higijene
- > Izbjegavati miješanje samaca s porodicama prema lokacijama smještajnih jedinica
- > Fizička razdvojenost muških i ženskih toaleta;
- > Bolje razumijevanje i svijest o rizicima nasilja kod humanitarnog osoblja

8.4. Prilog 4.

Primjer participativne procjene

8.5. Prilog 5.

Odbor žena i djevojaka

Odbor žena i djevojaka u privremenom prihvatnom centru Borići

Ciljevi i zadaci Odbora

Dugoročni i kratkoročno ciljevi i zadaci Odbora žena i djevojaka u dobi od 15+ obuhvataju:

Izgradnju interaktivne platforme i omogućavanje bolje komunikacije između žena i djevojaka u dobi od 15 i više godina koje borave u privremenom prihvatnom centru i ključnih aktera u centru kako bi se naglasile potrebe i čuo glas ove ranjive populacije te doprinijelo donošenju odluka uz njihov doprinos i uzimanje u obzir onoga što je njima bitno.

- Zajednički procijeniti rizike koji se odnose na pristup osnovnim uslugama u privremenim prihvatnim centrima i sigurnosne rizike za populaciju žena i djevojaka.
- Preuzeti aktivnu ulogu u kontinuiranom povećanju otpornosti zajednice žena kroz sigurnost zajednice, kampanje na podizanju svijesti i aktivnosti.
- Osigurati da postoji dovoljan broj članica Odbora kako bi Odbor ispravno predstavljao gledišta i aspiracije žena smještenih u privremeni prihvatni centar.
- Nuditi konstruktivne komentare i zagovarati potencijalno unapređenje uvjeta u privremenom prihvatnom centru i pitanja koja se odnose na žene u privremenom prihvatnom centru.

Populacijska grupa

> Članstvo (dob, rod i raznolikost)

Predstavnice žena i djevojaka u dobi od 15 i više godina u privremenom prihvatnom centru su izabrane glasovima žena i djevojaka prema zemlji porijekla ili kulturološkim i jezičnim karakteristikama.

> Partneri i resursi

- Tim UNFPA u centru za žene i djevojke
- IOM

> Sastanak Odbora žena i djevojaka

- Jednom mjesečno ili po potrebi češće
- Druge relevantne organizacije će biti pozvane u skladu s identificiranom potrebom
- Organiziranje drugih sastanaka s organizacijama koje djeluju u privremenom prihvatnom centru koje pružaju određene usluge, u skladu sa situacijom ili pitanjem koje je predmet diskusije
- Također, doprinos donošenju odluka kroz iznošenje njihovog mišljenja i onoga što je njima bitno.

Odbor žena i djevojaka u privremenom prihvatnom centru Ušivak

Kontekst i potrebe

U sklopu formalizacije, Odbor je definirao svoje osnovne ciljeve:

- Biti spona između zajednice žena i djevojaka u privremenom prihvatnom centru i međunarodne zajednice
- Identificirati pitanja koja se odnose na zaštitu i dostaviti informacije relevantnim akterima, ovisno o potrebama
- Distribuirati informacije radi podizanja svijesti žena i djevojaka u privremenom prihvatnom centru o pravu na osnovne usluge
- Pružiti povratne informacije o uslugama koje se pružaju kroz centre UNFPA i zajednički ocijeniti potrebu za revizijom ili uvođenjem novih aktivnosti pomoći
- Osnažiti žene da redovno učestvuju u zagovaranju svojih prava, govore o problemima, daju sugestije i nude rješenja, osim što daju pritužbe, i da rade zajedno sa humanitarnim akterima na unapređenju usluga i odgovora

Učešće i odgovornost

- U Centru za žene i djevojke UNFPA će se uspostaviti otvoreni sistem glasanja kako bi se olakšao proces izbora članstva.
- Službenici UNFPA koji rade na osnaživanju će u saradnji s predstavnicama Odbora razgovarati i skupa izraditi opis svojih poslova i zadataka koji će obuhvatiti odgovornost i ulogu članica Odbora.

Rezultati

- Formiranje aktivnog, participativnog i djelotvornog Odbora koji aktivno radi na podizanju svijesti i osigurava ispunjavanje postavljenih ciljeva.
- Pružanje podrške pozitivnim promjenama koje se odnose na rodnu ravnopravnost među korisnicima privremenog prihvatnog centra.

Distribucija zapisnika

- Zapisnik sa sastanaka Odbora žena i djevojaka se dostavlja timu IOM-a za koordinaciju i upravljanje kampom (IOM CCCM) i drugim ključnim akterima na osnovu identificiranih potreba.

Funded by
the European Union

